B. DAMME

—

INDIVIDU EN SAMENLEVING

—

DRIE SPROOKJES

INDIVIDU EN SAMENLEVING

OF

DE VRIJE MENSCH.

DRUKKERIJ EIKELENBOOM SANTPOORT,

INDIVIDU EN SAMENLEVING

OF

DE VRIJE MENSCH

DOOR

B. DAMME.

DE ROODE BIBLIOTHEEK

:— AMSTERDAM. —:

Alles wat is, is met noodzakelijkheid juist zooals het is. Het moet zoo wezen omdat de omstandigheden welke aan zeker iets of aan zekere gebeurtenissen ten grondslag liggen, met noodzakelijkheid bepalen dat dit juist zóó en niet anders wezen moet.

Dat is ook zoo het geval waar het den mensch en zijn samenzijn betreft, omdat de mensch evenals al het andere slechts als een onderdeel van het groot geheel, van het „al wat is", is te beschouwen [1]) en hij dus in deze geen uitzondering op den regel vormt.

---

[1]) Wel is het den mensch gegeven om in sommige dingen zoowel van natuurlijken of maatschappelijken en anderen aard, welke voor hem nadeelige of niet gewenschte omstandigheden ten gevolge hebben in te grijpen (épedemie, natuurrampen) verandering, soms wel ver-

De menschheid in haar geheel genomen bestaat u i t en is de som v a n een verzameling menschelijke wezens.

Doch evenals men in het planten- alsmede in het dierenrijk een groote verscheidenheid kan opmerken tusschen dieren of planten van één soort, ja er zelfs geen twee in alle opzichten gelijke wezens aan te wijzen zijn, doch allen van elkaar afwijken, zoo is dit met den mensch het geval.

Het spreekwoord zegt immers dat er geen „twee eendere blâren aan denzelfden boom worden gevonden”. De verschillen welke men bij den mensch aantreft zijn soms zeer in het oog loopend, soms ook bijna niet te bemerken, desniettemin bestaan ze maar al te wel. Deze verschillen zijn zoowel van lichamelijken als ook van geestelijken aard. Dit vastgesteld zijnde is het juist naar aanleiding hiervan dat wij één en ander wenschen op te merken. Vooral in onze dagen doet zich het streven kennen om alles „over één kam te scheren”. Men verliest te veel uit het oog dat, hoewel alle menschen, m e n-

---

betering te brengen. Doch dat verandert aan de zaak zelve niets. Er zijn alleen andere omstandigheden in het leven geroepen, de gevolgen daarvan moesten derhalve dus ook anders wezen.

s c h e n zijn, deze onderling zoo ontzettend veel in aanleg en wezen van elkander verschillen dat wij vrij mogen zeggen dat de menschheid uit een groot aantal heterogene bestanddeelen bestaat. En deze groote verscheidenheid, door den loop der tijden bij elkaar gevoegd en door elkaar gemengd, soms, ja meestal met geweld, deze massa ongelijksoortige wezens wil men bij elkander houden en allen op één leest schoeien, 't kost wat 't kost.

Hierin nu ligt o.i. een groote fout.

Wel zijn alle menschen, menschen. Wel moeten deze allen, als behoorende tot een groote famiiie worden beschouwd. Wel hebben a l l e n a l s z o o d a n i g o n b e t w i s t b a r e r e c h t e n en is het de dure plicht van ieder zich met alle macht en kracht te verzetten tegen allen en alles wat inbreuk op deze rechten zou willen maken. Ja zelfs is het ieders eerste en voornaamste plicht te strijden tegen alles wat het mensch-zijn verlaagt. Doch al deze menschelijke wezens, welke in zoovele dingen toch zoo ontzettend van elkaar verschillen onder dezelfde wetten en bepalingen te doen samenleven; met geweld zelfs menschen te dwingen om te moeten leven onder voor hen niet passende omstandigheden,

deze bij de minste afwijking, bij het minste verzet met straf te bedreigen en deze straf ten uitvoer te brengen ook, dat is iets wat op geen redelijke basis rust; van zedelijkheid kan in deze natuurlijk in 't geheel geen sprake wezen. Het is dan ook ergerlijk dat men heden ten dage nog menschen barbaarsche straffen toedenkt, omdat zij in botsing met de hedendaagsche wantoestanden zijn gekomen, welke helaas nog in ons midden heerschen.

Men houdt er in het geheel geen rekening meê dat er menschen zijn die krachtens aanleg, karakter en anderzins van nature meegebrachte eigenschappen zich niet in het zoogenaamde maatschappelijke gareel k u n n e n schikken; menschen die als het ware gepredestineerd te noemen zijn, om als slachtoffer onzer hedendaagsche wanverhoudingen te vallen. [1])

De menschheid bestaat uit een zeer groot aantal verschillende groepen. Wij kunnen bij zelfs zeer oppervlakkige beschouwing waarnemen

---

[1]) Men denke aan de vele welke zich tegen het militarisme keeren, menschen die van huis uit anti-militarist te noemen zijn. Ook zie men de velen, die als slachtoffer onzer maatschappelijke, staatkundige, ekonomische en andere verhoudingen vallen.

dat wel allen tot één familie behooren, maar dat er tevens een reusachtig verschil tusschen al deze familieleden bestaat.

Welk een verschil bijvoorbeeld tusschen de Negers en de blanken, de Chinezen, de Papoua's, de Indianen of Arabieren.

Welk een verschil in uiterlijk en lichaamsbouw, geaardheid, karakter en verdere geestelijke gesteldheid tusschen de verschillende groepen van éénzelfde bevolking van één of ander land. Welk een verschil tusschen de aan zee levende of de groote vlakte bewonende menschen; tusschen den jager en den zeeman, den visscher, den landbouwer en den zwerver langs den grooten weg! En dan nog welk een verschil tusschen de onderdeelen van een zoogenaamde gecultiveerde natie! Welk een verschil nog tusschen de menschen van een volk dat reeds eeuwenlang dezelfde taal spreekt, verschillende gewoonten en zeden gemeen heeft enz. Zie den landbouwer, den jager, den visscher, den buitenman en den stedeling, tusschen militairen, de geleerden, de artisten, de arbeiders aan de fabrieken of mijnen, weiders den aristocraat, den handelsman en den ambtenaar, zijnde allen onderling verschillend. En toch, zie die verscheidenheid eens aan en,

om van het verschil tusschen de seksen niet te spreken, men zal moeten toegeven, dat er een verbazend verschil tusschen al deze wezens eener bevolking van eenzelfde land bestaat. En dat alles raakt nog maar den buitenkant der zaak. Voeg hier nu bij het verschil der individuen tot dezelfde groep behoorende, zelfs van een onderdeel daarvan: het verschil door aanleg, overerving, karakter en verdere geestelijke en zedelijke eigenschappen ontstaan en men zal tot de overtuiging komen dat een samenleving als de tegenwoordige, bestaande uit de hier opgesomde verschillende elementen, dringend verandering behoeft. Het streven om alle menschen zonder onderscheid te willen scheren met dezelfde schaar, hen allen naar één model te willen fatsoeneeren, hen allen voor te schrijven zóó te moeten leven, zoo zich te kleeden, te voeden, zoolang te slapen, te arbeiden: zóó zich te vermaken, te rusten enz., is ongerijmd. Thans nu dat streven hoe langer hoe meer zich doet kennen en men de menschheid in één gelid wil scharen, nu meen ik dat het meer dan tijd is tegen dat streven stelling te nemen, omdat, zoo dit drijven verder zijn beslag mocht krijgen, dit de ontwikkeling, de volle ont-

plooiïng van het individu ten zeerste zal belemmeren, hetgeen tot ons aller nadeel zou wezen.

Zeker, alle menschen zijn als menschen te respecteeren. En nogmaals zij hier er uitdrukkelijk op gewezen, dat ieder onzer onafwijsbare rechten krachtens dat menschzijn alleen bezit, waarvoor ieder de dure verplichting met zich draagt te waken, dat deze onaangetast blijven. Recht op de stoffelijke benoodigdheden in ruil voor arbeid, recht op vrijheid van denken en deze gedachten niet alleen te mogen uiten, doch ook om te zetten in daden.

Maar hetzij verre, dat daarom alléén alle verschil tusschen menschen onderling zou weg gevallen wezen. Niet dat wij de oude waanideeën van den Spaanschen adel van weleer op zouden willen rakelen en als deze verkondigen dat zij, die adelijk, en blauw bloed in de aderen hadden en dus van beter gehalte waren dan den niet adelijken mensch.

Geenszins! Er is een andere adel welke wij bedoelen die de menschheid ontegenzeggelijk omhoog zal voeren. Deze moderne adel behoeft noch geboorte, noch bezit. 't Is de adel van

karakter, geest en gemoed, welke haar stempel drukt op allen waarmee zij in aanraking komt en den mensch opvoert. Wie heeft, zoo hij het geluk had met één derzulken in aanraking te mogen komen niet gevoeld den verheffenden invloed die van zulk een waren edelmensch uitstraalde? Doch gelijk het in de dierenwereld het geval is en er een groot onderscheid te constateeren is tusschen twee dieren van eenzelfde soort, b.v. tusschen een echt raspaard en een gewone „slepersknol", zoo ook bedoelen wij het wat den mensch betreft. [1])

Juist door de groote verscheidenheid der millioenen individuen met hun verbazend verschillende eigenschappen en behoeften e. a., juist daardoor ontstond alles wat de mensch aan beschaving, wetenschap, kunst enz. bezit.

Juist door de wrijving der menschen onderling ontspruit alles wat de mensch aan grootsche dingen heeft te danken. Door de wrijving der

---

[1]) Men zie H. Ibsen's „Vijand des Volks", alsmede versta men Multatuli's bedoeling met zijn scherpe uitroep: „Ik en Duymaer van Twist gelijk! Dit zij verre".

menschen onderling werden telkenmale nieuwe waarheden ontdekt. Er zijn, behalve Columbus, meer menschen die werelddeelen hebben ontdekt, al behoorden hun Amerika's tot het gebied van den geest. En dit alles zou men willen dooden! Het zij verre daarin te berusten. Het zou d e n d o o d v a n d e n m e n s c h ten gevolge hebben zoo dit streven „alle menschen zijn gelijk" haar vollen omvang kreeg.

De compacte massa, de rustig grazende kudde „pelè mele" bij elkaar gedreven, kalm bij elkaar in de malsche wei gehouden, dat was het ideaal tot heden van alle herders van diverse pluimage. En de herders der toekomst! Zij kennen geen beter!

Geef het volk goed voer en een warme stal en w i j zullen de zaakjes wel verder opknappen", is hun aller parool.

De tegenwoordige staat, de toekomstige zoogenaamde heilstaat der alleenzaligmakende sociaal-democratie, alsmede het mogelijk de wereld met haar zegeningen verblijdende s t a a t s - s o c i a l i s m e doen allen hun best de menschheid tot een gelijke massa te kneden. Of dit hun gelukken zal! Dit ligt aan o n s. Trachten wij althans dit te voorkomen, want dit zou niet

anders kunnen geschieden dan ten nadeele van den mensch.

* * *

Onlangs las ik een verslag van een gehouden rede, waarin, zoo de bedoeling van den spreker juist is weergegeven, de hier door mij geuitte ideeën op natuurwetenschappelijke gronden werden behandeld. [1])

Het komt mij juist hierom belangrijk voor, omdat men gewoonlijk, ideeën welke hierin naar voren worden gebracht, wanneer deze door niet zulke bevoegde personen worden geuit, worden uitgekreten. Thans zal dit niet zoo gemakkelijk gaan.

Dr. L. zegt dan onder andere, sprekende over het wanbegrip dat alle menschen gelijkwaardige wezens zijn:

„De huidige maatschappij is gebazeerd op de volkomen onbewezen stelling [2]) dat

---

1) Zie N. R. C. van 20 Mei 1916: Verslag der rede van Dr. J. P. Lotsy voor de Holl. Mij. „Iets over het verband tusschen gemeenschapsproblemen en eenige resultaten der moderne erfelijkheidsleer.

2) Spatieëring is van mij.

alle menschen in den *grond gelijk* zijn. Vooral in het moreele eischt men van ieder gelijke kracht omdat men aanneemt dat iedereen even *goed* en *braaf* kan wezen. Dit berust hierop dat men meent dat de menschheid een éénheid vormt: dat de menschen *gelijksoortige grootheden* zijn, dat de menschen tot één enkele natuurwetenschappelijke soort behooren".

Dat dit een dwaling is doet ons genoemde geleerde in de volgende stelling weten:

„Onder soort dient te worden verstaan een een groep individuen van *identische constitutie* die slechts één soort van voortplantingscellen vermogen te vormen".

Waaruit volgt: „dat de nakomelingen van twee tot dezelfde soort behoorende individuen *onderling* en aan hun *ouders* gelijk zijn.

Hiermee is ten duidelijkste bewezen dat de menschen *niet* tot ééne soort behooren, want menschenkinderen zijn *noch onderling*, noch aan hun ouders gelijk".

* * *

De menschenmaatschappij bestaat dus uit een aantal ongelijksoortige wezens, (hybrieden of soortonzuiveren genoemd) door kruising van verschillende soorten ontstaan en zich dagelijksch nog uitbreidende".

En dat wordt ons maar al te duidelijk indien wij ons slechts even voor den geest wenschen te brengen de geschiedenis van den natuurlijken levenden mensch, zoowel die uit den oertijd als die der thans nog levende volkeren. Oorlog, jacht, visscherij waren de voornaamste bezigheden. De strijd om het bestaan werd op de meest ruwe en terugstootende wijze gevoerd. En dit niet alleen wat den strijd om voedsel, doch ook wat den strijd om de vrouw, dus de voortplanting betreft, speelde en speelt die strijd een voornamen rol.

Die strijd om de vrouw, welke wij ook heden nog zien woeden in de dierenwereld, hij was vooral niet minder hevig toen de mensch met klauw en tand nog om het vrouwtje streed. Wie zal ons dien vreeselijken strijd schetsen, dien strijd voor de instandhouding der soort uit die duistere tijden welke zooveel eeuwen achter ons liggen? Doch zoover behoeven wij niet eens terug te gaan om te weten dat de hedendaagsche

mensch geen aanspraak kan maken af te stammen v a n of te behooren t o t een zuiver soort. Veelvrouwerij en veelmannerij, vrouwenroof, invallen van vreemde horden, slavenhandel en concubinaat, landverhuizing, het zwervend leven onzer voorouders en nog een aantal meer andere oorzaken, dat alles heeft er toe bijgedragen dat de mensch zijn afstamming niet k a n te danken hebben aan een enkel soort. Ook kan er, gegeven al datgene wat wij hier hebben opgesomd, geen sprake wezen dat de mensch zijne soortzuiverheid zou hebben bewaard. Integendeel! De mensch van heden is het product van een samenvoeging der meest verschillende menschsoorten: wezens welke allen slechts dit gemeen hadden dat zij wel behoorden tot ééne familie, welke wij rekenen gezamenlijk de menschheid te vormen. Van s o o r t-zuiverheid kan dus nogmaals in 't geheel geen sprake wezen.

Hierbij komt nog iets anders dat den toestand nog erger maakt. Niet alleen dat er van soortzuiverheid geen sprake wezen kan, doch zelfs de eigenschappen van de ouders worden niet eens op de kinderen overgedragen. Zoo wij dus zouden denken dat wij door een nauwkeurige keuze voor het huwelijk in staat zouden zijn de

beste eigenschappen op onze kinderen te doen overdragen, dan zijn wij hiermee op het verkeerde pad. Want:

„Wij moeten ons met het denkbeeld vertrouwd maken dat de menschen het complex hunner eigenschappen n i e t op hunne kinderen overerven, doch over deze verdeelen.

Zelfs dan als twee personen met elkander wonen, wier voortplantingscellen, hoe verschillend overigens ook, allen of enkele eigenschappen aan alle kinderen gegeven worden, de overige eigenschappen die slechts aan de dril der voortplantingscellen eigen zijn, worden over de kinderen verdeeld".

Gegeven nu het groot aantal mogelijkheden der karakter-, geestelijke- en lichamelijke- e. a. eigenschappen van het ouderpaar, welke deze aan hun respectievelijke kinderen mee kunnen geven, zoo zal er weinig overblijven wat op een verbetering van ons geslacht door huwelijkskeuze kan worden beschouwd.

Zij die meenen dat men door een met rede geleide huwelijkskeuze tot een beter geslacht zou kunnen geraken, zijn in deze op een dwaalspoor [1]).

---

[1]) Men zie in deze o. a. Nietzsche, die juist door nauwkeurige huwelijkskeuze enz. meent te kunnen komen tot de komst van den Uebermensch.

Omdat de menschen alle hybrieden, d. w. z. geen soortzuivere wezens zijn te noemen, wier constitutie men niet kent, is iedere rationeele keuze onmogelijk.

Evenwel is er toch wel iets wat ons in deze richting, de veredeling van ons geslacht, als vingerwijzing dienen kan, waardoor het mogelijk blijken zal, al datgene wat den groei, de ontwikkeling van den mensch belemmert weg te vagen is, opdat wij van de schadelijke gevolgen daarvan zullen worden bevrijd.

„De maatschappelijke verhoudingen welke langzamerhand zijn ontstaan, hebben tot dusverre tot een zekere relicta geleid, doordat huwelijken niet zonder eenige voorkeur in alle rangen der maatschappij worden gesloten". Iedere stand vormt een z.g.n. aristocratie, d.w.z. in dezen zin genomen een zekeren kring. En nu worden de huwelijken meestal gesloten binnen zulk een kring. Dit is niet alleen in de allerhoogste kringen, doch in elken kring het geval. Zoo vormt dus ieder dezer kringen een afgesloten geheel.

Gelijk men bij de Hindo's nog het kastenstelsel aantreft, evenzoo is het ten onzent bijna gesteld. Alleen de vormen zijn wat anders en....

door geld, macht, eer e. a. doet men deze kunstmatig opgetrokken muren, welke de menschen onderling scheiden, makkelijker omver vallen. Kan er bij de Indiërs b.v. geen sprake wezen van een huwelijk tusschen twee menschen, beide tot verschillende kasten behoorende, ten onzent bestaat hiertoe wel de kans, indien de kandidaat die zich door middel van het huwelijk op een hoogeren sport der maatschappelijke ladder plaatsen wil, slechts over de noodige middelen beschikt de voornaamste belemmeringen uit den weg te ruimen. En met geld lukt dit maar al te wel.

„Ieder dezer kringen bezit enkele bijzondere eigenschappen, welke hun alleen eigen zijn en welke andere niet bezitten. Zij vormen dus een zeker type".

Ieder onzer zal dit zeer gemakkelijk kunnen waarnemen. Het verschil tusschen den man van hooge geboorte en den arbeider, tusschen den boer en den zeeman, tusschen den geleerde en den artist, zal ons zelfs bij zeer weinige opmerkzaamheid wel in het oog vallen.

„Nu behoeft de eene kring volstrekt niet beter te wezen dan de andere. B.v. kunnen personen uit de z. g. n. allerhoogste standen vèrre ten achter staan bij die der boeren of zeelieden.

Deze kringen zijn eenvoudig slecht als zij slecht zijn en goed als zij goed zijn.

Zijn ze slecht dan doen zij het beste niet te huwen. Zoo zij van huize uit goed zijn dan moeten zij niet met leden van een slechteren kring huwen. Zij brengen daardoor minderwaardige factoren in hun kring.

De groote som van het volk bestaat uit noch goede, noch slechte menschen.

Er is om zoo te zeggen, een zeker quantum met bijzonder goede en ook een zeker quantum met bijzonder slechte eigenschappen bezittende menschen.

Dit is niet uitsluitend afhankelijk van de maatschappelijke positie dezer personen, hoewel, voegen wij er dadelijk bij, dit een zeer belangrijke factor is, die zoo maar niet uitgeschakeld worden kan.

* * *

Is dus gebleken, dat de menschen van nature niet als een geheel van gelijkwaardige wezens zijn te beschouwen, dan spruit daaruit voort de schreeuwende onrechtvaardigheid, aan al deze menschen dezelfde eischen te stellen. Onze

z. g. n. maatschappij, bestaande uit een verzameling van een zoo groote verscheidenheid, menschen als reeds is genoemd, kan niet deugen waar zij aan allen dezelfde eischen stelt. Dit moet tot zeer noodlottige gevolgen leiden.

Iemand b. v. met hooge geestelijke eigenschappen, zal het natuurlijk zeer gemakkelijk vallen, g o e d te wezen in dien zin, zooals de maatschappij dit bedoelt. Heeft zoo iemand bovendien eenig vermogen of een invloedrijke positie; is hij geparenteerd aan sommige machtige personen, dan is het bijna onmogelijk dat zoo iemand in botsing met de bestaande toestanden, wij zouden haast zeggen, k a n komen.

Hij zal met zijn eigenschappen kunnen schitteren en door daden meer tot het algemeen welzijn kunnen bijdragen, dan iemand die telkenmale t e g e n en i n zich zelve een grooten strijd moet voeren, om niet tot slechte daden te vervallen.

Iemand die veel bezit, zal zeer gemakkelijk de verzoeking om zich anderer bezit toe te eigenen kunnen weerstaan, makkelijker althans dan iemand die b.v. gebrek aan het allernoodzakelijkste heeft. Kleptomanen natuurlijk buiten beschouwing gelaten; deze zijn steeds als zieken te beschouwen.

Personen met een zachte gemoedsgesteldheid, kunnen niet beseffen, welk een vreeselijk zware inwendige strijd, driftige, heftige, soms moordzuchtige karakters in zich hebben te voeren, om zich niet te buiten gaan.

Doch nu is het verschrikkelijke juist hierin gelegen, dat a l l e n aan dezelfde wetten onzer z.g.n. maatschappij zijn onderworpen, dat allen levende onder deze wetten verplicht zijn, deze te moeten eerbiedigen, terwijl bij de minste botsing met dezelve de zwaarste straffen den dader bedreigen.

Dit is nu een onbillijkheid, die tegen alles indruischt. Kan een blind geborene het helpen dat hij niet kan zien?

Mij dunkt hij heeft reeds genoeg te lijden door het gemis van het gezicht. Zal men zoo iemand nog straf toe kennen, als hij door zijn ongelukkigen toestand de oorzaak is van den dood van één of meerdere zijner medemenschen? Immers neen! Hoogstens zal men trachten maatregelen te nemen waardoor deze ongelukkigen, anderen geen nadeel meer kunnen veroorzaken.

Evenzoo is het met iemand die, laat ons zeggen, de lust tot dooden [1]) of tot tegennatuurlijke

[1]) E. Zola. Het dierlijke in den mensch.

uitspattingen op sexueel gebied in zich voelt woeden[1]) of anderszins. Men versta ons goed. Niet dat wij al deze dingen zoo mooi en zoo goed vinden. Dit zij verre. Integendeel. Krachtens de wet van zelfbehoud moeten wij ons tegen dezulke en hunne aanslagen beveiligen (en zullen dat ook doen).

Gelijk wij den tijger[2]), hoewel erkennende dat het zijn aard is, mensch en dier te verslinden, zullen onschadelijk trachten te maken; hoewel wij de roos aangenamer vinden om kleur en reuk dan de mestfaalt, terwijl wij weten dat beiden volgens hun wezen met noodzakelijkheid zijn, zooals zij zijn, zoo ook is ons de mensch, die goede eigenschappen bezit, die ons aantrekt om den adel van zijn geest en hart, oneindig veel liever, dan de zooeven genoemde mensch, met zijn ons tegenstuitende eigenschappen.

Doch nog eens, de wijze waarop men deze menschen straft is ons inziens niet in overeenstemming met de regelen van ware humaniteit, alsmede geheel in strijd met dat-

---

[1]) A. Hamon. Vrije wil, misdaad, toerekenbaarheid. Dr. Ihlenfeld. Over Uranisme.

[2]) Zie o. a. P. Kropotkine. De natuurlijke moraal.

gene wat de wetenschap omtrent deze dingen zegt. Ons strafsysteem deugt niet en behoort niet in onzen tijd. De wraak, zonder meer, bereikt in dezen niets.

Doodstraf en afzondering in een gevangenis brengt ons niet verder. Ook hier trachte men, waar het zulke dingen betreft de voortplanting op de minst stuitende wijze te voorkomen, voornamelijk door de patiënt te doen beseffen aan welke gevaren zijn nakomelingschap bloot zal staan.

Dit lijkt ons een allereerste voorwaarde om in de toekomst zoo goed mogelijk tegen uitspattingen van genoemden aard beveiligd te wezen, terwijl wij op deze wijze tevens de menschheid in de toekomst van de ongelukkige slechte eigenschappen hebben weten te bevrijden.

* * *

Staan wij nu geheel machteloos tegenover datgene wat ons als mensch in onzen groei belemmert? Kunnen wij ons in geen enkel opzicht bevrijden van alle dingen welke onze ontwikkeling bedreigen?

Gelukkig is er iets wat in deze ons als een vingerwijzing dienen kan. Door langzame geleidelijke ontwikkeling, door zorgvuldige opvoeding, door vrees te kweeken voor een slechte nakomelingschap, door het sluiten van huwelijken met en tusschen erfelijk belasten te voorkomen, kan er wel een zeer langzame, maar toch gestadige verbetering ontstaan! Een belangrijke factor is daartoe ook dat men het inzicht zoo weet te verbreiden dat men er van doordrongen is niet uitsluitend op eigen geluk te letten, doch en vooral dat men het oog gericht dient te houden op het te verwekken nageslacht. Een huwelijk tusschen erfelijk belasten, zelfs daar, waar slechts één der partijen aan een kwaal lijdende is, of geestelijk minderwaardig is te noemen; of een huwelijk met iemand die uit een, met een kwaal behepte familie stamt, zal zeker een bron worden van een ontzettende ellende vooral voor de te verwekken nakomelingschap.

* * *

Tot ons aller bestwil is het een dringende eisch, dat uit ieder volk het slechtste ge-

deelte verdwijnt, opdat de menschheid de minderwaardige elementen kwijtraakt. Dat dit een zeer moeilijke zaak is, zal zeker wel niemand betwisten.

Nietzsche [1]) deinsde in dezen zelfs niet terug om castratie aan te bevelen en dit zou dan, gegeven de wetenschap welke wij daaromtrent op dit oogenblik bezitten [2]), zoo radicaal mogelijk dienen te geschieden.

Dr. Lotsy pleit voor afzondering van mannelijke en vrouwelijke patiënten.

Patienten in dezen zin, dat zij het leven en welzijn èn van zich zelve èn dat van hun medemenschen bedreigen: patienten, ook omdat zij een slechte nakomelingschap zouden verwekken. Deze menschen dienen een zoo goed mogelijk leven te leiden, doch elke geslachtsgemeenschap diene voor hen onmogelijk te worden gemaakt. Door radicale toepassing dezer onthoudingsmethoden sterven ten slotte de slechte elementen van zelve uit.

In Amerika past men deze onthoudingsmethoden reeds toe op de lijders aan vallende ziekte [3]).

---

[1]) Nietzsche. Wil tot macht.
[2]) Zenuw en Zieleleven Serie IV N 7—8.
[3]) Zenuw en Zieleleven Serie 2—8.

Dit zijn natuurlijk slechts aanwijzingen welke de meening van genoemde personen aangeven, hoe en op welke wijze men de slechte elementen uit ons midden hebben te verwijderen. Mogelijk dat in de toekomst nog voor dat doel betere middelen worden gevonden. Mij lijkt in deze het beste dat men personen welke met zoodanige eigenschappen zijn behept tracht te overtuigen, van het leed wat zij scheppen, zoo zij zich een nakomelingschap verwekken.

Men behandele deze zaken niet meer zoo geheimzinnig als tot dusverre. Ook in deze zij er openbaarheid en vooral meer licht.

In elk geval is het goed dat de rotte plek in ons midden wordt bloot gelegd en dat wij althans weten dat wij daaraan onze voortdurende zorg te wijden hebben.

Want wat door eeuwenlange, geduldige en nauwlettende zorg voor de algemeene ontwikkeling van het menschdom ten goede komen zou, zal, zoo deze „zinkput" niet gedempt wordt, een voortdurende bedreiging voor ons blijven.

Bestaat er alzoo volgens de aangegeven lijnen de mogelijkheid dat wij eens, zij het in de verre toekomst, bevrijdt zullen wezen van datgene wat ons als een bang droombeeld bedreigt, er is nog iets anders wat niet minder gevaar voor ons dreigt op te leveren in onzen tocht voorwaarts en omhoog.

Waren het tot dusverre dingen welke ieder onzer m e t en i n zich omdraagt, was het datgene wat, als het ware, het i n n e r l ij k e van elk onzer betrof, thans hebben wij het oog gericht op iets wat buiten ons gelegen is en wat niet minder gevaarvol voor ons zal kunnen wezen. Wij bedoelen hiermêe datgene wat door onze zoogenaamde maatschappelijke verhoudingen is ontstaan en door het dwingend gezag der regeeringen, waarmêe de

mensch, het individu, behandeld wordt, ontzettende toestanden in het leven roept.

Het is het geweld dat ons in onze ontwikkeling stuit en ons tot stilstand dwingt. Het is het geweld dat ons dwingt om dingen te doen of niet te doen geheel tegen onzen wil, geheel in strijd met onzen aanleg, aard, ons karakter en gemoed. Ja, met geweld dwingt men ons tot de onzedelijkste dingen: men schroomt zelfs niet om leven en welzijn te eischen, zoo wij ons daartegen durven verzetten. Het is het gewelddadig gezag, het gezag op niets anders steunende, dan op het bruut geweld dat zich aan ons opdringt en al onze rechten, onze geheele individualiteit dreigt te verpletteren.

Zeker is er ook een gezag dat wij volgaarne erkennen. Het is het gezag, waarvan wij ons bewust zijn, dat het goed is te aanvaarden, omdat de r e d e ons zegt, dat ons en anderer welzijn daarmee wordt beoogd en gebaat.

Zal de zieke, zoo hij den dokter deed ontbieden, hem niet gehoorzamen, zelfs al zou deze hem een nog zoo onaangenaam iets bevelen? Zoo ook aanvaarden wij volgaarne het gezag van hèn die ons in kennis en

wetenschap theoretisch of practisch ter zijde staan. Zoo is er meer waarin wij volgaarne het gezag erkennen. Maar in elk geval is dit een gezag, waarvan wij overtuigd zijn dat het tot onzen bestwil is dit te aanvaarden; dit berust niet op dwang, doch op wederzijdsche welwillendheid en belang.

Het is noodig, dat, wil de mensch eenmaal een samenleving verkrijgen, waarin allen als menschen, als redewezens in volle vrijheid over zich zelve kunnen beschikken, dit dwingend geweld, dat redelooze gij moet en gij zult niet langer haar heillooze werking zal kunnen vervullen.

Want nimmer zal er sprake kunnen zijn van een samenleving van menschen, zoolang er nog een zeker klein deel de middelen bezit, benoodigd voor ons aller onderhoud en daardoor reeds het andere, het grootste deel dwingt tot slavernij [1]) en zoolang nog die kleine minderheid tevens weer over andere middelen beschikt, om bij de minste poging van verzet dit te kunnen onderdrukken.

---

[1]) Zie thans tot welke verschrikkelijke toestanden dit voert. Men denke aan de honger-demonstraties zoowel hier als in het buitenland.

Dit geeft wel een treurig beeld van datgene wat wij de maatschappij gelieven te noemen [2]).

Willen wij geraken tot een toestand die inderdaad met recht den naam van zedelijk mag dragen, dan moeten wij met alle energie waarover wij beschikken, alles uit ons midden verwijderen wat ons hierin belet. Laat ons nu eerst even nagaan, hoe deze wantoestanden waaronder wij heden nog leven zoo geworden zijn.

* * *

Uit de groepeering en ineensmelting van sommige familiën onstond de stam, de clan, de gemeenschap. Hoe deze was?

Ach wij behoeven ons in deze geen al te hooge illusies te maken. Een onbevangen blik op die volkeren, welke nog grootendeels in natuurstaat leven, zegt ons genoeg. Natuurlijk dat de strijd om bezit en om de vrouw, de machtigste prikkels waren, zoowel voor de instandhouding der soort als voor den stam.

Even natuurlijk ook dat het zoogenaamde

---

[2]) Men leze Louise's woorden hieromtrent in Multaluli's Vorstenschool.

„recht" van den sterkste, of van den sluwste, in alles beslissend was.

Hij die zich door geweld of list wist te doen eerbiedigen, diens wil was wet, waaraan allen zich te onderwerpen hadden.

Ook dit kan men heden ten dage nog bij de in natuurstaat levende volkeren waarnemen. [1]) Toch met dat al de samenleving was ontstaan en gevestigd. De menschen voelden en begrepen elkander noodig te hebben in den zwaren strijd tegen een hen omringende omgeving. Door deze algemeen erkende noodzakelijkheid, zich saam te voegen bij gevaar, om dit met vereende krachten te keeren, is de basis gelegd waarop elke samenleving is gegrond. Waren de omstandigheden waaronder zekere stam of volk leefden goed, d. w. z. waren de gronden wildrijk, vruchtbaar en met rivieren als doorsneden, zoodat deze alle voorwaarden in zich hielden om zonder al te groote inspanning in de behoeften van allen te kunnen voorzien, dan zal dit zeker wel de naijver van de in de nabijheid levende volkeren hebben opgewekt.

---

[1]) Men leze vooral, behalve vele andere nog in natuurstaat levende volkeren, het leven der Kafferstammen onder de heerschappij van de hoofden Thjaka, Dinga Panda e. a.

Oorlog, roof om bezit en vrouwen, slavernij, onderwerping, inlijving b ij en opname in den stam, ziedaar het relaas van eeuwenlange barbaarsche toestanden. Het spreekt van zelf dat onder zulke toestanden de sterksten en de slimsten het meest op den voorgrond traden. Zoowel bij het gevecht als bij onderhandelingen wisten zij zich te doen gelden.

Even zeker als dit gezag op eenvoudige en zeer natuurlijke wijze uit den aard der zaak zelve was ontstaan, evenzoo zeker ontstond telkenmale het verzet. Naarmate de stam minder van de buiten haar bevindende factoren had te vreezen, naar die mate ontstond ook in haar midden het verzet tegen de almacht van het hoofd. De strijd tusschen de machtigen en bevoorrechten b i n n e n den stam was begonnen en werd op onbarmhartige wijze gevoerd. Wie sterker was verdrong hen die er tot durverre voor had gegolden. Wie listiger was wist vaak zijn voorganger te verschalken en diens plaats in te nemen. Spoedig genoeg zag men evenwel in, dat het verstandiger was zich met elkaar te verstaan, een soort overeenkomst werd gesloten om zoo de voordeelen, welke het gezag hem verschafte, te behouden en te verdeelen, liever

dan de kans te loopen deze en mogelijk ook nog daarbij het leven te verliezen. Een verbond der sterksten, machtigsten, rijksten en listigsten was tot stand gekomen Zij verdeelden het gezag en de voordeelen daaraan verbonden onderling.

Zij gaven de bevelen, de rest had te gehoorzamen zonder meer. Het spreekt vanzelf dat de zwakken, de dommen doch vooral de vrouwen tot de „slecht weggekomenen" behoorden.

Doch met dat al, de mensch had zich weten te doen gelden. Hij was de meester over de hem omringende natuur geworden. De strijd die nu volgde, was die der menschen onderling. Alleen bij groote rampen ziet men den onderlingen strijd voor een wijle rusten.

Wij kunnen verder kort zijn. Langzaam heeft de menschelijke samenleving zich ontwikkeld. De oorspronkelijk in bosch en veld levende wilde horde, de mensch van Kjokkenmodding en de paalwoning, de mensch uit de middeleeuwsche stad en die van nu, de z. g. n. hoogbeschaafde stedeling, zeker er is verschil, een verbazend groot verschil tusschen deze allen waar te nemen.

Een verschil, mogelijk nog grooter als tusschen den thans levenden Esquimo of Tidjieilander en den

fijn beschaafden Griek van circa 2000 jaar geleden.

Doch hoe ook, elke samenleving bestaat uit de som harer leden. Naarmate deze zijn, zoo zal ook die samenleving wezen.

Altijd zal het stempel der eerste op de laatste gedrukt wezen.

Is het den mensch gelukt, na vele en mislukte pogingen een zekere sport op de ladder der ontwikkeling te bereiken, wat zijn samenzijn betreft, dan is het zaak te waken om datgene wat men eenmaal heeft bereikt te behouden, uitbreiding daaraan te geven en vooral voor inzinking te behoeden.

Aangezien het den mensch na eeuwenlange moeitevolle inspanning gelukt is, om zich wel van die dingen, welke zijn individualiteit bedreigen, te verlossen, doch althans den weg aan te wijzen in welke richting hij zich heeft te bewegen, zoo ook dient hij zich te beschermen tegen de groote gevaren, welke hem bedreigen door zijn samenzijn ontstaan. Want dit gevaar is niet denkbeeldig.

Na verschillende vormen van samenleving reeds te hebben gekend, heeft zich voornamelijk in de laatste jaren daaruit een gevaar ontwikkeld wat naarmate het grooter en dreigender werd des te minder als zoodanig werd erkend.

Uit de samenleving heeft zich een machtsinstrument ontwikkeld zooals de geschiedenis ons tot dusverre niet heeft aangewezen: een

instelling nl. zoo monsterachtig, dat wij te vergeefs overal naar de weerga er van zoeken.

Wij bedoelen de ontwikkeling van den m o d e r n e n en t o e k o m s t i g e n staat tot eene macht, welke dreigt ons individueel bestaan te verpletteren; en welke steeds doorgaat alle macht over leven en welzijn tot zich te trekken.

Helaas kunnen wij dat gevaar maar al te duidelijk bespeuren. Het d r e i g t niet meer ons neer te slaan: millioenen slachtoffers vielen het reeds ten offer.

Het schijnt dat de mensch eenmaal niet leven kan zonder iets wat hij aanbidden kan. Afgoden, in welken vorm dan ook, moet de mensch hebben — hij kan er niet buiten. En waarlijk, kieskeurig is hij ook niet. Hoe leelijker en, hoe bloeddorstiger, hòe beter. In dit opzicht is er tusschen den neger die zijn fetisch aanbidt en den z. g. n. beschaafden Europeaan niet veel verschil. Ja toch de neger heeft een nog tastbaar iets wat hij aanbidt, de Europeaan heeft zelfs dat niet.

’t Was Nietzsche reeds die daarop wijst, waar hij zegt dat er vooral in de laatste tijden zich een nieuwe Godsdienst ontwikkelt. Deze Godsdienst is die van den staat.

Hoewel spottend en prikkelend, in alle geval, zeer scherp, geuit, bewijzen de feiten der laatste

jaren dat Nietzsche's woorden maar al te wel de waarheid bevatten.

Sedert men God in de hemel heeft onttroond, moest men toch i e t s hebben om te aanbidden.

„Gezag moet er wezen", zegt m e n.

Hoe zou alles kunnen marcheeren [1]) als er geen gezag bestond?

Het heelal zonder god — zonder een met bewustheid regelende macht, nu ja, d a t kan wel, dat gaat. Maar dat de menschen z o n d e r g e z a g zouden kunnen samenleven, kom, te dwaas om er van te spreken. Blijft me met dien onzin van het lijf. Gezag, dat is het ware!

En men heeft den eeredienst van den staat ingesteld — den eeredienst van den staat als het best gecentraliseerde en centraliseerende machts-instrument.

De staat zal op aarde de rol van voorzienigheid vervullen.

De staat zal bepalen h o e de menschen moeten leven, w a t en h o e v e e l zij eten zullen, h o e l a n g slapen, w a t voortbrengen en verbruiken [2]), enz.

---

[1]) En de zaken marcheeren heden nitmuntend zooals wij maar al te best gewaar worden.

[2]) Sedert droeve werkelijkheid geworden. Geen satire dus.

De staat heeft ook haar steenen tafelen der wet waaraan te twijfelen of te tornen de zwaarste misdaad wordt geheeten.

„Ik ben de Heere Uw god! Mij en mij alleen zult gij dienen. Wat vrouw, wat kind, wat ouderdom of jeugd! Mij alleen zult gij Uw alles offeren.

„Wee hem die niet in aanbidding voor mij in 't stof ligt geknield, wee hem die mijne wijsheid, durft critiseeren, wee hem die een andere weg zou durven gaan dan ik verkies", zoo luidt het bevel.

Ook de eeredienst van den staat heeft zijn priesters, profeten en schriftgeleerden in den vorm van vorsten, ministers, de „geachte afgevaardigden", van professoren en wijsgeeren aan te wijzen. Ja, de beul mag zelfs niet ontbreken, opdat ieder door vreeze zij bevangen voor elke ketterij.

De staat is de almachtige, de in alles voorziende. Van den staat moet alles komen. Hij moet alles regelen. De staat heeft de verplichting... de staat zal voorzien... zal bepalen... enz.

Alles tracht men op den staat te schuiven.

En zij die beweren dien staat te vertegenwoordigen, zij w i l l e n wel zoo.

Wij allen hebben dus, waar het heil van den staat dit vereischt, eigen belangen achter te stellen [1]). Zoo heet het.

Want de staat!... vul slechts in zooals men verkiest. Ja, de staat!!

Wie zou het millioenste deel ongestraft kunnen doen wat de staat of „men" in naam van den staat verricht! Welk individu zou ongestraft kunnen rooven en moorden, zooals thans de „staten" hun respectievelijke „o n d e r d a n e n" laten doen. [2])

De vreeselijke misdaden van Traupman (45 jaar geleden), van de moderne autobandieten e.a. bedreven, wat beteekenen deze, tegenover de misdaden van den staat?

En dat alles nog waarvoor?

Heeft een Cartouche, een Traupman of Bonnot nog een persoonlijk belang, hoe afkeurenswaardig ook, zij waagden althans nog zich zelf. De staat, die heet het belang van al zijne „onder-

---

[1]) Leven en welzijn van millioenen wordt vernietigd en telt thans niet. Het heil van den staat eischt het immers? Wat geven dan millioenen menschenlevens? Niets!

[2]) Hier komt de vreeselijke waarheid van Multatuli's scherpe satire aan het licht in zijn Millioenen Studiën, hoofdst. Monarchologie.

danen" te behartigen, die staat heeft wel een bijzondere wijze gekozen dat belang te bevorderen; millioenen menschenlevens, milliarden aan geld worden daartoe vernietigd en weggesmeten.

Als het land verwoest, de huizen verbrand, steden en dorpen in elkaar geschoten zijn en de laatste man stuiptrekkend ter aarde ligt, eerst d a n, maar eerder niet, heeft de staat getoond hoe hij het b e l a n g van ons allen weet te behartigen.

Kom, als het niet zoo verschrikkelijk was, zou het belachelijk wezen om de dwaasheid der vertooning.

Laat ons nu eens nagaan en zien of die machtsuitbreiding, welke men den staat toedenkt, of het samentrekken der macht, welke men in handen van den staat wil zien gelegd, wel tot het heil der menschheid kan bijdragen, ja of neen.

* * *

Uit de onderling wederkeerige bevoorrechting van enkelen, ten koste van het algemeen is het meest barbaarsche onrecht gesproten.

De slavernij der oudheid, de lijfeigenschap

der middeleeuwen, de loonslavernij van heden, zijn daarvan de ellendige gevolgen.

Beurtelings heeft de adel, de priesterschap de vorst en thans de „bourgeoisie” zich de macht en de daaraan verbonden privilegiën weten te verzekeren en wisten zij voor h u n belangen het volk te bezigen.[1])

En het is aan de macht van het geld gelukt zich een blijvende heerschappij te scheppen.

Het regiem der plutocratie was aangebroken en heeft zich tot heden weten te handhaven.

En deze plutocratie was het die de z. g. n. „rechtstaat” in het leven wist te roepen.

Zij was het die met alle middelen waarover zij beschikte, de voordeelen welke haar heer-

---

[1]) Theocratie, Aristocratie, Democratie, Oliarchie, Plutocratie, Xenocratie, Absolute en Constitutioneele monarchie, Triumfaat, de raad der ouden, de Republiek, o onder welke verscheidenheid van regeeringen ging het volk al gebukt! En toch in alle, trots die verscheidenheid, toch overeenstemming, en wel die van het dwingend gezag, Dwingend en geweldadig omdat de z. g. n. regelaars de macht er toe hadden anderen hun bevelen op te leggen. Van af het opperhoofd der horde, den absoluten Vorst, den archont der Grieken, den president der republiek en nu weer onder de geldmagnaten, altijd en immer ging en gaat de menschheid gebukt onder het juk van het dwingend geweld.

schappij verschafte, wist vast te leggen en dagelijks nog weet uit te breiden.

Zij was het die allen aan haar macht wist te onderwerpen. Die leger en rechtspraak, vorst en parlement, wetenschap, kunst, wetgeving, godsdienst, onderwijs en moraal aan haar belangen dienstbaar wist te maken.

Allen, van den hoogsten tot den laagsten ambtenaar, in één dier genoemde instellingen zijn slechts als vertegenwoordigers van hààr belangen te beschouwen.

Zij wist, beter dan adel en priesterschap van weleer, het raderwerk der staatsmachine zoo te regelen, dat niemand haar voorrechten zou kunnen afnemen. En inderdaad z ij is het, die allen naar de oogen doet zien.

Van af den koning, die slechts als een ornament van den modernen staat is te beschouwen [1]) den rechter, den man der wetenschap en kunst, allen zijn haar cijnsbaar gemaakt.

Zoo is dan alles het monopolie van één klasse geworden. Zoo is dan het geheele z.g.n. maatschappelijk samenzijn niets anders dan een instelling ter bevordering en tot bescherming der belangen dezer klasse.

---

[1]) Min. van Houten.

En deze plutocratie, deze kapitalistische klassebevoorrechting noemt men den hooggeroemden cultuurstaat.

God betere 't.[1])

Wat is nu die staat? Een afgetrokken begrip, een fictie! Een iets geheel afhankelijk van de tegenwoordig gekende maatschappelijke toestanden. Zoodra deze worden gewijzigd, valt het geheel kunstmatig opgetrokken toestel wat men dan „de staat" noemt, de bovenbouw van

---

[1]) En zij die dezen staat heeten te vertegenwoordigen? Het is een zeer doorzichtig spel wat deze spelen. Niemand die de verantwoordelijkheid voor den slechten gang van zaken wenscht te dragen, zooals deze zich thans ontwikkelt. De Vorst — niet — hij is niet verantwoordelijk. De ministers dan? O, deze nemen hun ontslag of hebben één of andere, hun uit den drang reddende ziekte. De heeren afgevaardigden, wel neen. Zij hebben immers reeds te voren gezegd, en betoogd dat . . .

De minister verwijst naar zijn ambtenaren, de hoofden van zijn departement, de burgemeesters enz.

En deze natuurlijk weer naar den minister. Zoo kaatsen allen de bal van zich. En dit is ook geen satire, doch droeve werkelijkheid geworden. Zie Min. Posthuma tijdens de voedingsmiddelenpolitiek.

En toch is de leiding der volkeren in de beste handen die men zich denken kan.

Zoo althans betoogen de Duitsche bladen dat men het lot van het Duitsche volk in geen beter handen zou kunnen wenschen dan in die van den tegenwoordigen Rijkskanselier.

ons samenzijn in elkaar; het geheele kunstmatig in elkaar gezette machtsinstrument der verschillende belanghebbenden, der bestaande z.g.n. orde, rolt dan omver. Men schijnt geheel en al te vergeten, dat „de staat" een overbodig iets is, dat hij een door de belangen van sommige machtige personen in het leven geroepen middel is ter bevestiging hunner macht en tevens dienst doet tot onderdrukking van de groote massa onterfden.

De staat is geen noodzakelijkheid, want de mensch kan leven zonder staat.

De samenleving der menschen zal veel beter wezen z o n d e r, dan m e t dit machtsinstrument. De staat valt in elkaar zoodra de mensch dat wil. Men behoeft slechts een anderen vorm van samenleven te w i l l e n.

* * *

De regeering van de tegenwoordige constitutioneele staten heeft een wetgevende en een uitvoerende macht[1]). Ministers en leden der

---

[1]) De tijd, waarin Louis XIV kon zeggen „de staat ben ik", ligt reeds eenige eeuwen achter ons. Uit de absolute monarchie is de z. g. n. „rechtstaat', (Montesquicu) van heden gegroeid.

Nu verdenke men ons niet van neigingen die tot het

eerste en tweede kamer maken wetten. Justitie, Politie, Militairen e. a. hebben voor de uitvoering er van te zorgen.

Men maakt wetten om deze geëerbiedigd te zien. Men wil dat ze worden nageleefd en tot dat doel alleen dient de uitvoerende macht opdat de kwaadwilligen weten dat zij te gehoorzamen hebben.

En nu zijn wij aangeland bij hen die zeggen den tegenwoordigen kapitalistischen klassestaat te bestrijden, doch „den staat", zij het dan in anderen vorm, toch in wezen wenschen te behouden, welke dan de sociaal-democratische staat zou heeten.

Wie de regeering wil, wil en moet willen, ook de middelen om die regeering te handhaven. Nu stellen wij den sociaal-democraten deze vraag: Hoe wilt gij uw wetten of besluiten ten uitvoer leggen wanneer deze zouden stuiten

---

absolutisme leiden, dit zij verre. Maar toch wenschen wij dit op te merken: Stel een Nero, een Ivan de Verschrikkelijke, stel dat zulk 'n wezen in zeker oogenblik voor rede vatbaar ware, dan bestond er ten minste nog kans, wanneer men tot dezen eenen mensch doorgedrongen was, gehoord te worden.

Tot wien zich te wenden in den tegenwoordigen constitutioneelen staat? Zie hiervoren.

op verzet? Hoe anders dan door geweldsmiddelen te bezigen, waarover zij te beschikken hebben? Men maakt geen wetten, in het zweet des aanschijns om deze verwaarloosd te moeten zien door hem tot wiens heil men deze heeft saamgesteld [1]).

Welnu, tot bevordering van het heil dierzelfde menschen, zal men zich genoodzaakt zien, desnoods met geweld hun de weldaden van hun arbeid op te dringen. En men kome nu niet met flauwe laffe praatjes, doch men geve een afdoend antwoord op de hier gestelde vraag.

Wie den staat wil, wil gezag. Wie wetten noodig acht tot „heil des volks", die wil de middelen om des noods dat volk met geweld te dwingen „gelukkig te zijn".

---

[1]) Herhaaldelijk is in de debatten o.a. ook met Dr. Gorter e.a. door mij hierop gewezen, dat de staat de rem was der ontwikkeling van den mensch. De meeste zooals ook v. d. Goes e. a. gaven dat grif toe, doch zeide alleen aan het parlementarisme mee te doen voor verbreeding hunner ideeën. Zij wilden daardoor den staat veroveren om als zij deze hadden, te vernietigen. Dus gelijk de kinderen: dwingen om een stuk speelgoed om terwijl als zij het hebben zich te haasten dat stuk te slaan. Wie vrijheid voor 't volk wil, bereikt zulks nimmer door het gezagsysteem van den staat op te leggen.

Wie dat doet, stelt weinig vertrouwen in het gezond verstand van het volk, waar het eigen heil betreft. Maar bovenal, wie geweld bezigt, treedt op als tyran en onderdrukker van datzelfde volk, welks heil hem zoo ter harte gaat.

En tegen geweld, tegen het opgedrongen gezag van de ééne groep menschen tegenover de andere, zijn wij gekeerd, omdat wij alleen van de vrije ontwikkeling der menschen gebaseerd op wederkeerigheid der belangen afdoend heil verwachten.

Wij wenschen alzoo de centraliseerende macht van den modernen staat te verbreken.

Wij wenschen het geheele machtsinstituut, die z. g. n. modernen „rechtstaat", die trots allen schoonen schijn slechts de macht der heerschende klasse vertegenwoordigt, uit ons midden te bannen.

Vandaar dan ook dat wij ons eerstens keeren tegen dit door de belanghebbende in het leven geroepen machtsinstituut. Doch terwijl wij dezen strijd voeren, hebben wij ons tevens te wachten, niet te verzeilen in het sociaal-democratische moeras. Wij hebben te waken en te strijden ook tegen het steeds voortschrijdende staatssocialisme, want wij beleven er thans reeds een voorproefje van, wij zouden dan in nog slechter conditie geraken.

Mocht het gelukken het kapitalistisch stelsel met al zijn uitwassen te doen vallen en wij zouden daarvoor in de plaats het socialisme verkrijgen, dan was er in werkelijkheid nog niet veel gewonnen.

Ja, bij nader inzien zijn wij dan zelfs achteruitgegaan. Vandaar dan ook, dat wij te strijden hebben tegen den kapitalistischen staat van heden, doch ook tegen den sociaal-democratischen staat der toekomst.

Zeker, wel zou er gezorgd kunnen worden voor betere voeding, kleeding, woning enz., in één woord voor betere regeling der stoffelijke behoeften van ieder onzer. Doch dit zou alleen mogelijk zijn geworden ten koste van onze algeheele vrijheid als mensch; ten koste van vernietiging onzer algeheele individualiteit.

De mensch zou verlaagd worden tot een willoos werktuig. Hij zou in waarheid een onderdeel der staatsmachine zijn geworden, verlaagd zijn tot een marionet.

En dit zou tot ons aller nadeel wezen. Zeker, de gevangene, de soldaat, de staatslaaf heeft of k a n tenminste hebben, voedsel, kleeding, woning, beter althans dan het grootste gedeelte der tegenwoordige menschheid heeft.

Doch hij heeft dat niet anders dan ten koste van zijn mensch-zijn, van zijn individualiteit, ten koste van zijn vrijheid. En wat het zwaarste weegt? Men neme de proef! Men zette de deuren der gevangenissen, kazerne's, strafkolonie's enz. open en men zie.

Hiervoor dus te ijveren, om uit de eene slavernij in de andere te geraken, vinden wij dwaas. Te meer nog leenen wij ons daartoe niet, omdat het niet met noodzakelijkheid zoo behoeft te zijn, omdat het anders k a n, omdat wij andere wegen weten. Wat wij dan willen?

Wij ijveren voor de vrijheid van den mensch, voor de volle ontplooiïng van zijn individualiteit.

Men zie hoe wij hiervoren reeds onze gedachten gaven omtrent 't gezag, hoe en wat wij er onder verstaan.

Niet door steeds nieuwe wetten en bepalingen uit te denken en het volk er mee te belasten, doch door ontwikkeling en groei op elk gebied te bevorderen van wat den mensch stoffelijk, geestelijk en zedelijk ten goede komt.

Niet door uitbreiding, doch door inkrimping en verwijdering van het gezag met geweld ons opgelegd.

Niet door centralisatie van het gezag in enkele

handen, doch door vrijwillig gesloten overeenkomsten van gelijkberechtigen, onderling, ontstaan door gemeenschappelijk gevoelde behoeften en verlangens, gebaseerd op dezelfde belangen der deelnemers. Dat alleen zal de menschheid ten goede komen.

Door het ontkennen van het gezag, van den dwang van mensch tegenover mensch, zal men komen tot wat wij in waarheid een menschenmaatschappij mogen noemen. Wel niet in ééne, natuurlijk niet. O! wij zijn niet zoo naïef om te meenen dat wij met den éénen voet uit dezen chaos van heden over te stappen hebben in datgene, wat wij ons voorstellen, dat onvermijdelijk komen moet. Geenszins, dat zij verre.

Doch juist daarom verkiezen wij ook niet mede te werken om van het ééne kwaad van heden te vervallen in een nog erger kwaad in de toekomst.

Want zijn wij thans onderworpen aan de politieke heerschappij van den centraliseerenden staat, wij zouden in nog slechter conditie geraken, indien de staat der toekomst ook nog zijn vollen economischen druk op ons kon uitoefenen bovendien.

Daaraan mee te helpen lijkt ons absurd.

Wel zal er ontzaggelijk veel gestreden moeten worden. Doch evenmin als wij uit den poel van ongerechtigheid van heden in den zoo goed geordenden en gediciplineerden en gecentraliseerden sociaal-democratischen staat hebben over te stappen, zoo oordeelen wij, dat het met wat meer inspanning, wat meer geduld, moeite en volharding, mogelijk zal zijn, deze dwaling — zooals wij den sociaal-democratischen staat oordeelen te zijn — over te slaan en ons in éénen in de goede richting kunnen begeven.

Door centralisatie — wij zagen reeds dat dit ten nadeele van den mensch geschiedt — door uit één middelpunt alles te willen regelen, ontstaat met noodzakelijkheid een uniformiteit die naar de kazerne riekt. En daar, zooals wij weten, de menschheid uit een som van heterogene elementen bestaat, welke niet ongestraft tot één model zijn te kneden, zoo is dit, allen dezelfde maat aanleggen, uit den booze. Gaat het trots alles toch dezen weg op, dan kan dat niet anders geschieden dan door de degeneratie van den mensch. De menschheid in haar geheel zal daar onder lijden.

De oorzaken waardoor de mensch nog zulk een armzalig wezen is, moeten uit ons midden worden weggevaagd.

Doch te gelijkertijd moet de dwang met het dwingend geweld, wat ons tot minderwaardigheid doemt, bestreden worden.

Dat is het groote en grootsche probleem van onzen tijd. Want daardoor alleen, door dezen strijd te voeren over beide zijden, daardoor zal het mogelijk wezen, dat er in waarheid een samenzijn van menschen op aarde te constateeren zal zijn.

De dageraad waarop de mensch in zijn samenzijn als mensch zal kunnen leven, zien wij reeds gloren.

Ontdaan van datgene in hem wat hem in zijn groei bedreigt, verlost van datgene wat hem met dwingend geweld tot minderwaardige stempelt, zal en moet het tijdperk komen waarop de „vrije mensch" de aarde zal betreden.

Door inspanning, geduld en volharding, door niet versagen, zal het daglicht weldra schijnen.

HET GOUD EN DE MENSCH.

Koud, somber en doodsch is het verblijf waar de armoe heerscht. Aan het bed, waarop een oude vrouw haar laatsten strijd gestreden heeft tegen de ellende in verschillende vormen zat een nog jonge man. Sombere gedachten doorkruisten zijn brein, verschillende gevoelens beroerden zijn ziel. Eindelijk staat hij op en als in extase, als begeesterd roept hij uit:

„Goud! o lieflijk geluk-aanbrengend, machtgevend goud. O! hoe verlang ik u te bezitten u de mijne te mogen noemen!

„Gij alléén zijt waard begeerd te worden. Gij zijt het die ons eer en macht, roem, genot, rijkdom en geluk verschaft, verschaffen kan.

„Lieflijk goud, zeg mij, h o e zal ik doen om mij uw gunst te verwerven? O! zeg mij, zeg mij toch!”

Zoo sprak de nog krachtig uitziend jonge man, wien kracht, moed, wil en levenslust uit de oogen straalden. Het was hem aan te zien, dat hij l e v e n wilde, 't kost wat kost. Hij wilde l e v e n, zeker, maar de middelen daartoe ontbraken hem. Vandaar zijn zoo met hartstocht geuite begeerte, den uitroep waarmee hij zijn innig verlangen kenbaar maakte naar goud. Goud! Wat moet ik doen om . . . .

„Dien mij met geheel uw wezen, met geheel uw hart met uw ziel, en ik zal u wederkeerig toebehooren.

Dien mij en ik zal de Uwe zijn, geheel en al, zooals nimmer nog een vrouw een man heeft toebehoord, noch een moeder een kind of omgekeerd.

Eenmaal zullen wij dan beiden elkander zoo toebehooren, mits gij mij niet ontrouw zult geworden zijn, dat wij geheel in elkaar zullen zijn opgegaan en wij beiden in waarheid èèn zullen wezen".

Zoo sprak een schoone glanzende, lieflijke verschijning, die zich op eens voor hem vertoonde als was zij uit den grond verrezen en verleidelijk nog nader tredende fluisterde zij met lieflijke stem.

„Dien mij en mij alléén!"

„Maar... wie zijt gij?"

„Ik ben, die gij zooeven aanriept!"

„Om 't even. Engel of Satan, gij wilt mijn liefste wensch verhooren en gij hebt de macht daartoe? Mij wilt gij ten dienste wezen. Waarom hebt gij mij onder de velen uitverkoren? Zeg mij waarom?"

„Omdat gij mij als de geschikste voorkomt. Genoeg. Dien mij en mij alleen! Offer alles op aan mijn dienst en wat gij wenscht zal ik u verschaffen. Doch weet dat ik een ijverzuchtige ben. Niets of niemand kan ik naast mij dulden. Met niemand of niets zou ik uw diensten deelen willen. Wie zich mijner heeft gewijd, moet weten dat hij zich geheel en al te geven heeft. Zoo niet, evenals ik kan liefhebben, weet ik ook te haten".

„O! twijfel daar niet aan. Zeg mij slechts hoe ik u dienen moet en gij zult ervaren, dat nooit een trouwer dienaar is opgestaan, die zich aan u heeft toegewijd..." antwoordde de jonge man.

„Dien mij en mij alleen dat zij u genoeg".

„Ik zal u toebehooren. Noch vrouw, noch kind, noch maagd of grijsaard, noch eenig levend wezen is er dat mij van u vervreemden zal.

En boven alle begeerten naar eer, roem of wat

het verder wezen moge, zal mijne liefde tot u zijn. Niets, o lieflijk, glanzend wezen zal mij tot ontrouw jegens u kunnen verlokken".

„Goed, houd u aan uw woord, ik zal het mijne houden. Nog één raad. Ziet niet naar de menschen. Geef niets om hun oordeel. Wat zij ook in den vervolge van u zeggen willen, luister niet en hecht vooral geen waarde aan hun woorden: zie liever naar wat zij doen.

Zie onder het kleed. Wat hen bedekt en waarmee zij hun innerlijk zijn voor u wenschen te verbergen.

Zie in hun wezen en gij zult ervaren dat al hun wenschen en begeeren, dat al hun streven is gericht op eenig gunstbewijs van mij. Zie hoe zij alles veil hebben voor wat afval, dat ik af en toe enkelen hunner volgens een grillige inval toewerp. Zie hoe zij alles van zich werpen zoo het mij behaagt, hen met een enkelen blik mijne aandacht te schenken.

Zie hoe godsdienst, zeden, deugd, liefde en naastenmin slechts groote woorden, slechts holle frasen zijn. Dekmantels zijn het, waarmee zij hun afzichtelijke naaktheid willen verbergen: afzichtelijk vooral omdat zij vol booze zweeren en venijnige plekken zijn.

Zie hun geheime wenschen, welke hun daden besturen en gij zult gewaar worden dat alles streeft en er op gericht is zich mijn gunst te verwerven. Sommigen hunner, sluwer dan de anderen, gelukt het voor een wijle hun medemenschen te bedriegen: mij evenwel kan niemand bedriegen.

Ik zie ze naakt: ik ken hun geheimste willen en begeeren: tot mij zijn al hun gebeden en wenschen gericht. Schud af uw menschenvrees: dien mij vrij en openlijk.

Want wat ik bovenal in de menschen haat, dat is hun vervloekte half- en lafheid. Zij missen veelal den moed hun liefde tot mij te bekennen. En ik pas er voor, gelijk een vuile deerne voor een aalmoes, ieder van dienst te wezen. Ik wil mij geven, doch ik geef mij slechts aan hem die mij eveneens geheel wil toebehooren. En nu, ik ga heen. Doch waar gij u ook bevinden moge, steeds zal ik in uwe nabijheid zijn".

Weg was de glanzende, heerlijke verschijning en weder was de jonge man alleen.

Eenzaam en armelijk bleef hij achter. Ziekte en ellende was en bleef in zijne omgeving. Hoe en wat te doen? O! hier vandaan, de wereld in! Deze zal ik mij veroveren. Door de macht

van het goud zal mij dit gelukken. Vooruit!

Hij ging de wereld in. Hij bevoer de zeeën. Verkocht zich als soldaat en deserteerde. Kocht land en ontginde het. Hij zocht goud in de ingewanden der aarde, ontnam met list of geweld hetgeen zijn lotgenooten gedolven hadden. Hij kocht en verkocht wat onder zijn bereik viel. Hij plantte koffie, suiker en cacao. Hij verkocht menschen en dieren, dreef handel in steenkool, graan en huiden, in ijzer en olie, in bijbels en jenever, in kruiden en in geweren, zwaarden en heiligenbeelden. In deugd en liefdadigheid, in wetenschap, kunst en theologie. Hij kocht, verkocht en schacherde vrouwen per stuk en per lading, voor het uur, per dag of voor het leven.

Hij schacherde in wapentuig en verbandmiddelen, in kamerzetels en kiezersstemmen. In graafschappen en vorstendommen. Ja in wat al niet. Zelfs koesterde hij plannen en dacht er ernstig over na om ook de andere planeten, de zon zelfs te exploiteeren.... en dit alles òm te zetten in goud. Goud, de verleidelijke schoone!

* * *

Zoo beheerschte hij de wereld en de wereldmarkt en deed deze rijzen en dalen; deed daar-

door twist en naijver tusschen de verschillende belanghebbenden ontstaan. Zoo was hij de oorzaak dat duizenden en nog eens duizenden voor z ij n e belangen en voor z ij n voordeel op de slagvelden sneuvelden of als verminkten verder door het leven strompelden.

In één woord, hij was de volstrekte heer en meester over alles en allen. Wat was hem het menschenleven waard? Niets.

Wat gaf hij om menschenwee en menschenleed? Niets! Wat deerden hem de tranen der schreiende moeders, die tot hem kwamen smeeken om wat brood voor hun kroost?

Wat gaf hij om de verwenschingen der arme werkers, die hij dwong voor h e m het goud te verzamelen wat hem eer en macht verstrekte, wanneer deze hem het „nu is het genoeg" in de ooren donderden?

Wist hij hen niet met alle mogelijke middelen waarover hij beschikte te doen zwichten?

Wist hij de middelen niet en paste hij die ook niet toe om hun zweet en bloed in goud om te zetten?

Wat gaf hij om het geklaag en geween van de duizenden, welke bebloed, verminkt op het slagveld nederlagen, door z ij n schuld? Dat alles was hem n i e t s.

Waren het niet zijn eigen broeders en verwanten, die daar ten doode gedoemd nederlagen en den dood als laatste uitkomst tot zich riepen?

Wat gaf hij om godsdienst, zeden, deugd, moraal!! Hij die dieper had leeren zien en bevonden had, dat het „gouddorst" was waardoor het meerendeel der menschen gedreven werd. Dat al die genoemde dingen slechts woorden, versierde leugens waren, waar achter men innerlijk streven wilde verbergen. Hij zag in die allen medeminnaars tot zijn geliefde: vandaar dat hij hen haatte, menschenverachting in zich voelde ontkiemen en toenemen met den dag.

Hij haatte hen en rustte niet voor en aleer hij hen, gelijk de leeuw zijn prooi, vernietigd en verscheurd voor zich had liggen.

O! hoe lachte en spotte hij met alle z. g. n. schoone idealen; met alles wat de menschen zeiden als hun hoogste waarde, hoog te schatten. Hij wist beter. Hij had de menschen tusschen de muren van zijn „privé kantoor" beter leeren kennen.

Goud! goud! o, die rustelooze jacht naar goud! Dat was het, welke hen bewoog te handelen gelijk zij deden. Vleiers waren het, laffe hielen-

likkers wien men af en toe wat waardelooze vodden toewerpt!

In het diepst van zijn wezen walgde hij van de menschen. Erger — gal was alles wat hij voor hen over had. Goudjagers als hij, minus den moed openlijk hun liefde tot het goud te belijden.

Hij, die de wereld aan zijne voeten zag geknield; hij die de menschen had leeren kennen, zoo nauwkeurig mogelijk, hen op hun juiste waarde had leeren schatten, hij w i s t wat zij waard waren.

Voor goud was alles immers bij hen te koop! En hij triompheerde over hen allen. Want — gedurende zijn gansche leven was hij zijn eerste liefde getrouw gebleven: zijne liefde tot en voor het goud had hij nimmer verloochend. Zij was zijn eenigste geweest. En zij, zijn geliefde? Ook zij had hem boven allen begunstigd, had zijne trouw beloond. Zij ook had hem in waarheid als haar uitverkorene behandeld, zich geheel aan hem overgegeven. E é n waren beiden geworden. Mensch en goud, beiden één. Het goud had zich met z ij n hartebloed gevoed, ziel en gedachtenleven werden door haar beheerscht. De mensch wederkeerig had het goud in zich opge-

nomen. Zijn zinnen alleen in h á á r dienst in staat te reageeren. Zoo was beider verhouding jegens elkaar.

Het huwelijk van den mensch met het goud.

* * *

Zoo leefde hij vele jaren. Het goud, zijn geliefde, omstrengelde hem steeds vaster en vaster.

Hun liefde werd steeds inniger. Totdat ten laatste een doodelijke ziekte hem op het ziekbed nederwierp. Ieder beijverde zich hem van dienst te wezen. Z ij n heil ging hun allen ter harte, naar men zei. Doch zeer goed zag hij in, daarvoor was zijn verstand nog te helder, dat dit niet het geval was. Achter al die belangstelling was het azen op wat afval verborgen.

Van af den man der wetenschap die niet van zijn legersteê afweek tot aan den minste zijner boden; de beursman, reporter, handelaar en al wat er verder schachert, zij allen beijverden zich hem hunne diensten op zeer in het oogloopende wijze op te dringen, in de hoop toch iets te verkrijgen van datgene wat hij in zulke verbazende höeveelheden bezat.

Geen liefde, geen medelijden, geen streven

om uit zich zelf iets voor hem te doen: alles, alles koude berekening, jacht om slechts iets machtig te worden van den buit.

Zoo lag daar de arme rijke, trots al zijn schatten. Niemand erbarmde zich zijner.

Geen liefde, geen mee-gevoel: geen medelijden of iets van dien aard.

* * *

En toen hij daar zoo geheel alleen nederlag en in de stilte van den nacht nadacht over zijn voorbijgegaan leven; nadacht over datgene, wat hij nu zoo voelde te missen, wat hij in zijn leven nimmer had gekend en de armste der armen althans in min of meerdere mate wel ontmoet; toen hij zoo snakkend naar zuivere belangstelling, naar meewarigheid, naar meegevoel, naar l i e f d e uitzag, toen hij zich van alle menschen verlaten wist, toen besefte hij eerst wat hij moest missen. Nimmer had hij getracht een sprankje menschelijk gevoel te kweeken. Kon hij nu verlangen zelfs het kleinste bewijs daarvan te oogsten?

En toen, t o e n h e t b e s e f d a a r v a n t o t h e m w a s d o o r g e d r o n g e n, toen eerst

was het dat hij zijne misdadige, noodlottige liefde tot het goud vervloekte.

Nu was hem de oorzaak van zijn tegenwoordigen toestand helder en duidelijk. Hij *kon* niets anders wezen. Iets ontwaakte er toen in zijn binnenste.

„Vloek over U, gij, die mij mijn *menschelijkheid* ontnam, mijn menschelijke gevoelens in mij hebt vermoord. Gij, die mij van mijn medemenschen hebt vervreemd. Gij, die u tusschen mij en hèn hebt geplaatst, die mijn hart hebt verhard voor het lijden van mijns gelijken. O! hoe bejammer ik mijn waan, mijn droom, mijn waanzinnige begeerte. Vloek, mijn vloek . . .

* * *

En de duisternis van den nacht werd in eens glanzend verlicht en stralend en badend in volle schoonheid en pracht verscheen hem op nieuw zijn eerste en eenigste geliefde.

Stralend, glanzend, verblindend schoon was zij, maar . . . dit voelde hij eerst nu, koude, de kilte des doods; bracht zij met zich mee.

„Waarom vloekt gij mij? Heb ik niet altijd u gediend, ben ik je niet trouw geweest? Heb ik

niet de minste uwer wenschen vervult? Was mijne liefde tot u minder dan de uwe tot mij? Veeleer niet. Want telkenmale bespeurde ik zwakheden bij u jegens anderen die ik streng doch rechtvaardig weerde. Ik heb mijn woord gehouden jegens u, u behoorde ik geheel en al. Waarom zoudt gij mij niet wederkeerig toebehooren? Ik heb gegeven al wat gij wenschte. Zoo ook heb ik mij wederkeerig meester gemaakt van u en het uwe. Langzaam heb ik u van uw medemenschen vervreemd. Langzaam aan heb ik uw hartstocht voor mij gevoed, alles bij u uitgereikt wat aan de menschen eigen is.

Liefde, medelijden, hulpvaardigheid en naastenmin alles, alles wat den mensch tot eere strekt is bij u gebluscht. En dit alles deed ik om u voor mij te behouden. Uw bloed en zenuwen heb ik in goud omgezet. Uw gedachten en zieleleven, dat alles heb ik bij u beheerscht.

En tot uw bestwil deed ik dat alles.

Goud! goud was uw wensch! Met goud heb ik uw ziel gevoed. Uw lichaam behoorde mij, en in uw bloed heb ik mij langzamerhand een zoo vaste plaats veroverd, dat gij naar lichaam en ziel een deel van mij, mijn eigendom geworden zijt.

Van u heb ik mij bediend, om door u die mij was uw medemenschen te treffen, deze rustelooze jagers naar mijne gunst. Door u heb ik hen allen weten te treffen. Welnu, mijn gunsten heb ik u boven allen geschonken. Waarom beklaagt gij u nog over mij? Waarom wordt gij mij in uwe laatste oogenblikken ontrouw?

Gij waart heer en meester over allen en alles. Arm en rijk, koning en bedelaar, schoone jonge vrouwen als ook de ouderdom, om het even, allen bedelden om uw gunst. Door uwe genade hoopte allen iets te verkrijgen van hetgeen ik u met groote hoeveelheden toewierp. En gij ondankbare. Nog eens, waarover beklaagt gij u! Waarom, waarover, waarvoor?

O! snakte de ongelukkige. 't Is waar, gij hebt uw noodlottige belofte maar al te wel gehouden. Toch, daarvoor hebt gij u ook geheel en al van mijn wezen meester gemaakt. Meesteres waart en zijt gij van mijn willen, voelen, denken en handelen. Langzaam doch zeker is alles wat ik het mijne als mensch mocht noemen uit mijn lichaam, uit mijn ziel geperst, verdreven. Door mijn dwaze liefde tot u oogst ik thans deze afschuwelijke verlatenheid.

Alles om mij is dor, droog en liefdeloos.

Koud, hard en kil ben ik als het ware een deel van u geworden. De mensch die ik was, is in mij gelijk geworden aan een klomp goud!

O! licht, lucht, liefde dat is het wat het leven waarde geven kan! Thans eerst zie ik wat werkelijk waarde heeft! O! kon ik nog eenmaal leven! Was ik slechts een mensch gew....

Doch gelijk een slang strengelde de zoo verleidelijk schoon, glanzende verschijning zich vaster en vaster om hem heen. Steeds vaster klemde zij zich aan de borst van den lijder en in haar laatste woest, hartstochtelijke omhelzing, steeds inniger... worgde zij hem.

„...Een mensch geweest!" kwam het met de grootste moeite uit de bijna toegeschroefde keel van den nu machteloozen ongelukkige.

Een laatste stuiptrekking en... toen was het uit.

* * *

Stil, koud en somber was het verblijf, waarin het stoffelijk overschot lag van een wezen dat in alles geleek, wat het uiterlijk betrof, op een mensch.

„Zie, hij wilde mij bezitten, hij wilde dat ik

de z i j n e wezen zou. Noodwendig moest hij dus ook de mijne worden, in alles gelijk ik zelve ben.

„Daar ligt wat eenmaal een m e n s c h had kunnen zijn . . . Komaan vooruit, voor hem een ander . . . W i e zal het wezen!” . . . Zoo lokte het goud.

En de menschen verdrongen elkander, zij duwden, trapten, vermoordden elkaar om wat gunst van de glanzend, verleidelijke . . .

IDEAAL.

Een oud man vertelde mij de volgende geschiedenis, welke mij merkwaardig genoeg voorkomt der vergetelheid te ontrukken, temeer omdat ik het slot er van zelf mede heb gemaakt.

Jaren geleden bevond ik me even buiten de stad en deed een kleine wandeling.

Op den weg naar huis, ontmoette ik een klein meisje, dat mij huilende en snikkende wilde ontwijken. Natuurlijk dat dit mijn nieuwsgierigheid opwekte om de reden van haar droefheid te vernemen. Ik vroeg haar dus naar de oorzaak van haar verdriet.

„Waarom toch zoo bedroefd mijn kleine? Waarom ween je zoo? Waarom die tranen? Toe, zeg het mij. Mogelijk dat ik je wel kan helpen”.

Daar ik geen antwoord kreeg, (kinderen laten

veelal voornamelijk onder deze omstandigheden lang op antwoord wachten, zooals u weet) vervolgde ik dus na eenig zwijgen:

„Toe kleine, vertel mij uw leed. Heb vertrouwen in mij. Waarom ben je zoo bedroefd, zoo bevreesd en angstig? Ik zal je geen kwaad doen, ik wil je helpen zoo ik kan".

Eindelijk kwam er, na dat ik lang en vergeefs op een antwoord had aangedrongen, met horten en stooten het volgende uit:

„Waarom ik huil, waarom ik angstig de menschen ontwijk? Ach! het is omdat de menschen mij, waar ik me maar vertoon, dadelijk verjagen: mij nergens dulden, mij kwellen, pijn doen en mishandelen".

„Maar waarom doen ze dat? Waarom verjagen ze je? Waarom mishandelen ze je toch, mijn arme kleine? Jij zult de menschen toch geen kwaad doen zou ik meenen?"

„Dat weet ik niet! Wel weet ik dat de menschen niet van me houden. Niemand bijna die mij duldt of mij beschermt; overal word ik met barschheid afgewezen. Zóó zwerf ik van de ééne plaats naar de andere: zoo dwaal ik reeds zoolang ik mij herinneren kan".

„Maar heb je dan geen vader en geen

moeder? Waar woon je? Toe zeg mij dat alles".

„Een vader? Ik ken hem niet. Een moeder? Ik heb haar nooit gezien. Ik weet niet wie mijn ouders waren... ik weet niet of ik ouders heb. En waar ik woon? Vandaag hier en morgen elders.

Ik heb nimmer zoo ik weet een vast verblijf gehad. Wel heb ik herinneringen aan een tijd van dartel geluk, maar soms lijkt het mij dat ik dit slechts droomde.

Ach ik weet werkelijk niet meer. Ik b e n hier. Ziedaar al wat ik weet".

„Maar hoe kom je dan hier? Waar wil je naar toe? Wat zijn je plannen?"

„Ik zwerf dat is alles wat ik u zeggen kan. En mijn plannen? Wat zou ik willen?

O! ja. Als de menschen mij maar dulden wilden, mogelijk dat ik dan hen in vele dingen nuttig wezen kon. Dan zou ik mij onder hen bewegen, met hen leven. Ik zou . . . Maar nu 't is al mooi, wanneer deze of gene boer mij, herbergt in zijn schuur en mij een stuk brood toewerpt. Nog geen paar dagen ben ik daar, soms nog niet eens tot rust gekomen, of hij jaagt mij weg en dreigt mij, zoo ik niet spoedig ga. Hij kan mij niet bij zich houden.

Hij kan mij niet gebruiken: Ik kan niets, mijn handen staan verkeerd en meer dergelijke praatjes.

Alsof dat mijn schuld was dat ik niets geleerd heb — men gaf er zich geen moeite toe — men heeft mij verwaarloosd. Toch zou ik wel een en ander kunnen, wie weet. Men vergist zich deerlijk...

Bij een ander gaat het al niet veel beter.

Ik hou de meiden en de knechts maar van hun werk! Luilakken hooren hier niet thuis en zoo al meer, weet deze mij te vertellen. Dan ga ik maar heen om erger te voorkomen.

O! als men maar eens aandachtig naar mij luisteren wilde, dan zouden zij wel anders spreken. Zij zouden wel bemerken dat ik niet heelemaal tot onnut ben.

Maar... ik vertel verder... In de stad gaat het niet veel beter. Men heeft geen tijd om zich met mij te bemoeien. „Het practische leven stelt hun te zware eischen" zegt „men" daar.

Soms ontmoet ik op mijn zwerftochten wel eens een goedig meisje dat mij ter sluiks een plaatsje om wat te rusten en tevens een weinig voedsel biedt. Wel leent zij mij dan een aandachtig oor voor een wijle... maar vrees voor haar ouders en anderen uit haar omgeving, die

haar voor mij waarschuwen, als ware ik een slecht schepsel, verbreken weer even spoedig de nieuw gesloten vriendschapsbanden als deze waren aangeknoopt".

„Je schijnt wel in een kwaden reuk te staan. Hoe is dat mogelijk, je bent nog zoo jong, zoo klein en je ziet er zoo lief uit. Je redeneert zoo verstandig voor je jaren", zei ik tot de kleine.

„Ach ja wat zal ik zeggen, mijn goede man. Eén mensch behoeft slechts kwaad van iemand te vertellen en het verspreidt zich gelijk een loopend vuurtje overal heen. Of hetgeen men verteld wel wáár is komt er minder op aan... Zeker zal ik ook wel eens kwaad bedreven hebben en guitenstreken hebben uitgehaald als elk ander, maar is dat nu een reden mij te blijven mishandelen en te verjagen?"

„Nog één vraag, h o e leef je toch; waarvan besta je?"

„Waarvan ik besta? Hoe ik leef? Ik leef, meer weet ik niet. Meest zijn het nog de kinderen die mij een goed hart toedragen. Met hen speel en dartel ik dan: met hen ravot, vecht, dans, lach, vertel en plaag ik. Zij deelen met mij hun lief en leed. Met hen haal ik allerlei guitenstreken uit, goed en kwaad al naar het uitkomt. Zij

geven mij van wat ze hebben. Zij verjagen mij althans niet. O! dat zijn nog de heerlijkste oogenblikken van mijn leven. Dan, in hun gezelschap, vergeet ik al mijn leed en houd ik geen rekening met menschen, noch tijd. Maar meestal, — en opnieuw barste zij in luid weenen uit „word ik verjaagd, en mishandeld. Het is al te erg". Hier zweeg de kleine.

„Arme kleine. Droog je tranen. Van af nu zal je leed geleden zijn. Kom mee.

Bij mij in huis daar zal je verpleging vinden. Daar zal rust, voedsel en een lieflijke behandeling voor je wezen. Geen zorg meer zal je kwellen. Ik zal je beschermen tegen allen die je leed zouden berokkenen.

Kom mee en ween niet meer".

En de kleine bij de hand vattende nam ik haar mee. Thuiskomende toonde ik de kleine aan mijn vrouw.

„Ziehier vrouw, zie nu eens wat ik voor je heb mee gebracht. Nu is je hartewensch vervuld. Zie eens wat een lieve kleine ik bij me heb. Daar zal je je beste zorgen aan besteden kunnen".

„O! wat een lieve schat! O! man wat ben ik je dankbaar. Wat zullen wij nu gelukkig wezen, met haar in ons midden", zei mijn vrouw. „En

jij lieve kleine", zei zij, zich tot de kleine wendende, „ook jij zult hier gelukkig zijn. Het zal je aan niets ontbreken. Voor zoo ver wij daar in kunnen voorzien zullen wij voor alles wat je noodig hebt zorgen. Wees gelukkig bij ons dan zijn wij het ook met jou".

En zij drukte de kleine aan het hart en overdekte haar met kussen.

Jaren zijn er sedert verloopen. Het kleine door ons aangenomen kind was door de zorgen van ons beiden voortreffelijk opgegroeid en was een schoone bloeiende maagd geworden, de lust onzer oogen, een lieflijke verschijning. En dit dien ik er dadelijk bij te voegen, zij is ons tot hulp en steun geweest. Waar zij slechts even kon bood zij ons de behulpzame hand. Bij ziekte en smart was zij onze toevlucht en troost.

Zij was het, die ons zelfs in de droevigste oogenblikken op wist te beuren en ons een glimlach af te persen wist.

Waren wij treurig, met enkele woorden wist zij licht, liefde en leven te tooveren. Dreigde er gebrek of kommer, geen nood; zij wist raad te geven. Zij wist ons met hoop te bezielen. In één woord wat zwart en duister was, werd licht en

helder. Zoo vlogen ettelijke jaren voorbij. Wel stelden wij in den beginne nog eenige pogingen in het werk hare ouders te vinden, doch toen dit te vergeefs bleek te wezen, lieten wij deze pogingen dan ook achterwege. Het is ons nimmer gelukt eenig spoor van hen te ontdekken.

Maar dat is om 't even. Ik wil alleen herhalen dat zij met woekerrente al onze moeite en inspanning aan haar besteed heeft vergoed.

* * *

Een ruwe kerel „realiteit" geheeten had het allang op onze lieveling gemunt.

Reeds dikwerf genoeg hadden wij ontdekt dat hij haar niet genegen was, doch zelfs vijandig gezind bleek te zijn. Waarom?

Wie zal het zeggen? Zijn stoken tegen buren en bekenden was reeds op den eersten dag, dat wij haar bij ons hadden genomen, begonnen.

Op zekeren dag echter was onze lieveling verdwenen. Alle nasporingen welke wij in het werk stelden, waren te vergeefs.

Overal deden wij navraag. Overal waar slechts eenigszins mogelijkheid bestond, deden wij onze onderzoekingen. Niemand evenwel die ons iets met zekerheid omtrent haar lot of haar verblijf

wist mee te deelen. Tot in onze ziel geschokt zaten wij in diepe verslagenheid neder. Als radeloos waren wij. Met haar was onze vreugd, onze liefde, ons leven zelfs als het ware gevloden.

Zonder eenige zonneschijn kropen de dagen voor ons voorbij.

Hebt gij onze lieveling, ons lief schoon „ideaal" niet gezien? vroegen wij elkeen die ons bezocht of passeerde.

Op het ontkennend antwoord wat dan volgde, weer nieuwe teleurstelling. Was er ook al soms één die een vaag antwoord of eenige aanwijzingen meende te kunnen geven, dan verlichtte dit voor een wijle onze smart, stortte nieuwe hoop in onze harten.

Doch dit duurde dan gewoonlijk niet lang. Spoedig genoeg moesten wij dan ontwaren, dat er van terugvinden van onzen lieven schat geen sprake was.

„Ideaal" was voor ons verloren, dat voelden wij maar al te goed.

Lange, lange jaren leefden wij in dezen treurigen toestand. Somber en afgetobd, afgetrokken en onverschillig omtrent alles, torschten wij ons leven als een ondragelijken last.

Oud voor den tijd, ziek en gebogen, verwachtten

wij ons naderend einde. Dof en moedeloos zaten wij ter neer. In kou en duisternis hadden wij slechts één verlangen — dood en vergetelheid.

Want, zonder haar, onze schat, was het leven ons een last om te dragen.

Toen op eens gebeurde het, dat zij wederkwam.

Met wilden ruk werd op zekeren avond plotseling de deur opengeworpen en voor wij goed wisten wat er eigenlijk aan de hand was, had „zij" ons beurtelings aan het hart gedrukt.

„O!" vervolgde de oude „met haar komst in ons huisje, keerde als het ware het leven weder. Met haar bij en met ons hadden wij den moed het leven opnieuw te leven, alles weer opnieuw te ondergaan, het lijden zelfs te dragen, smart te trotseeren, ellende tegen te treden: omdat „zij" bij ons was, kon ons niets deeren.

Maar verstoutte ik mij den oude toen te vragen „van waar dat alles: van waar die omkeer van wanhoop tot vreugd, van een zwartgallig pessimisme tot een blijmoedigheid die aan het overdadige grenst?"

* * *

„Dat komt door mij, omdat i k hen beziel", deed zich plotseling een stem dicht bij ons hooren. Een beeldschoone, rijzige, elegante jonge dame stond voor mij en op overtuigende toon, met nadruk en klem vervolgde zij:

„Ik ben het die de menschen het leven doet dragen. Ik, die hoop en moed hen in de harten stort; het schrijnendst lijden doet dragen. Ik maak het leven voor hen mooi en versier dit op duizenderlei wijzen.

Ik doe hen streven, verlangen, begeeren en doe hen strijden.

Ik doe hen werken, hopen en wenschen.

Ik doe hen bouwen, dichten en scheppen.

Ik wek in hen den scheppingsdrang en doe hen groote dingen wrochten. Ik doe hen een toekomst van geluk voor oogen zweven... een toekomst waar vrêe, welvaart en geluk voor ieder zoo vèr als dit voor menschen bereikbaar is of wezen zal.

Ik doe zelfs den dood zijn verschrikking ontnemen.

Die i k aanraak zal zelfs den dood met een glimlach tegen treden. Zoo de mensch in mij vertrouwen stelt, bescherm ik hem tegen alles wat hem somber en als noodlottig aangrijpt. Met

een enkele lach doe ik de menschen jubelen.

Zoolang ik bij den mensch vertoef, zoolang hij niet aan mijn hulp en macht gaat twijfelen, zoolang ik hem niet verlaat, zoolang is er geen sprake van dat hij zal verderven.

Wee, wee, evenwel degene die mij uit zijn omgeving bannen wil. Wee degene die niet in mij vertrouwt, mijn hulp versmaadt, die mij ruw verstoot, mij niet in zijn midden dulden wil.

Wee, wee, de mensch die mij met smaad bejegend. Voor hèn geen geur, geen zon, geen bloem, geen kleurenpracht muziek of zang, geen vreugd of waarlijk genot. Dor en droog is en zij dezulken het leven. Als armzalige wezens moeten zij het leven als een ondragelijken last torsen en verder slepen.

Arme dwazen zijn het, die meenen mij te kunnen ontberen. Ik die juist het leven tot het hoogste maak, begeerig voor den mensch er naar te streven. Arme dwazen, die niet beseffen wat ik voor hen kan wezen.

Met mij is de mensch het hoogst denkbare wezen, het hoogst van het „al wat is" te noemen. Ik maak hem dikwerf tot het „bovenmenschelijke" in staat, terwijl hij zonder mij een nietige wurm te noemen is.

Ik ben het „Ideaal" die door de macht mijner gaven zelfs de afschuwelijke Realiteit, zooals deze thans door ieder wordt gekend, mijn grootste tegenstander, weet te overwinnen. Ik ben het die de edelsten van het menschdom tot grootsche en groote daden heb aangezet, omdat ik hen daartoe wist te bezielen.

Wel zijn er velen, o ik weet het, zeer velen zelfs die mij haten, omdat zoo zij zeggen ik niet „praktisch" ben, en de practijk van het leven verstoor en dreig onderste boven te werpen tot nadeel van hen allen, zoo zij zeggen en ook meenen. Lieve hemel, zoo zij maar naar mij wilden luisteren, wat zouden zij dan spoedig hunne meening wijzigen.

Tusschen mij en hem, tusschen mij, het Ideaal en hem, de Realiteit heerscht de groote strijd waarin ik eenmaal overwinnen zal en moet, of de menschheid zal tot ondergang zijn gedoemd. Dan zal ook die zoo in-leelijke Realiteit van heden door mij aangeraakt en vervormd, zijn overwonnen, en veel van het leelijke verloren hebben. Het zal mij na lange, moeitevolle strijd gelukken deze zoo te vermooien, dat de menschen, die later zullen leven, zich niet kunnen indenken, dat deze eenmaal zoo afschuwelijk was.

Eerst dan, als zij dit erkennen, dan zullen zij mij niet meer verstooten als thans. Zij zullen zich aan mij verknochten en ik zal met en bij hen zijn.

Het zijn de menschen zelve die het in hun macht hebben te lijden en onder te gaan in de poel der ellende van heden of met mij en door mij, zich een toekomst van geluk te bereiden.

Het staat aan den mensch te kiezen.

Welnu dat hij kieze en wete wat hij doet.

HUMANITEIT.

„Dat vreeselijk gekerm en gejammer is niet langer aan te hooren en verscheurt mij het hart. O! die ongelukkigen, die om meelijden en erbarmen krijten en jammerlijk omkomen van smart en ellende. Neen, neen, niet langer wil ik hier niets doende blijven. Ik ga naar het menschen land! Daar kan ik hulp bieden en den nood lenigen van allen die lijden! Dat is de heerlijke taak die voor mij is weggelegd!"

Zoo sprak Humaniteit tot hare zusters in het Feeënland. En trots alle bezwaren en tegenwerpingen harer zusters, feeën als zij zelve was, zij ging.

Jong, schoon en rein, stralend van geluk bij de gedachte, de door haar begeerde taak te vervullen, betrad zij het aardrijk.

Doch nauwelijks had zij de aarde betreden of

haar oor werd getroffen door een vreeselijk geluid, hetzelfde waarvan zij de zwakke weerkaatsing al eer had waargenomen. Het was alsof een zware donder woedde. Onafgebroken duurde dit helsch lawaai voort. De aarde trilde als beroerden geweldige krachten hare ingewanden.

Tegelijkertijd trof haar het gejammer en gekerm met verdubbelde mate, zóó dat zij in de ziel geroerd, zich dadelijk in de richting begaf vanwaar dat geluid kwam.

Weldra betrad zij een slagveld, waar mogelijk slechts enkele uren geleden duizenden menschen elkaar met de grootste verbittering hadden bestreden. Thans was dit als met dooden bezaaid door hen verlaten, terwijl men de ongelukkige gewonden aan hun verschrikkelijk lot had overgelaten.

O! wat had zij gaarne allen tegelijk haar hulp geboden, maar helaas dat ging zelfs boven feeënkracht. Dagen lang bracht zij in moeitevolle arbeid door; met inspanning van al hare krachten had zij de slachtoffers van dit wreed bedrijf gelaafd en geholpen, in het kort hare diensten den gewonden en stervenden bewezen.

Eenige zusters en broeders die zich aan hetzelfde liefdewerk hadden gewijd troffen haar

temidden van eenige ongelukkige gewonden en boden haar hun hulp aan. Nadat ook deze geholpen waren zei één dezer zusters:

„O! wat een verschrikkelijke toestand. 't Is om te vertwijfelen. Hoe goed ook wij ons weren altijd en altijd komen nieuwe slachtoffers onze hulp vragen.

Zal dit dan nimmer eindigen?"

„Ja" antwoordde de fee, „wel is dat verschrikkelijk! Wanneer er honderd geholpen worden, komen er duizend andere voor in de plaats. Hier moet iets anders geschieden, wij moeten andere wegen gaan bewandelen. De mensch moet op het onzinnige en menschonteerende van zijn verschrikkelijke woede gewezen worden opdat hij het waanzinnige van zijn handelwijze zal inzien. Anders is alles tevergeefs".

„Maar wat dan? Wat wilt gij dan met al die ongelukkigen doen. Toch niet aan hun lot overlaten? Dat zou...."

„O! neen" sprak de Fee, terwijl zij met de hand een teeken gaf, „luister slechts nog een oogenblik.

Al wat wij thans doen is als onbegonnen werk te beschouwen. Doch versta mij niet verkeerd wat ik U verzoeken mag".

„Ga voort, ga voort met uw edel pogen. Gij en ik, wij moeten werken zoolang onze handen arbeid vinden om te arbeiden. Doch wil onze arbeid vruchtbaar wezen dan moeten wij de o o r z a k e n bestrijden waaraan deze in-treurige g e v o l g e n hun ontstaan te danken hebben. Eerst dan zal er. . . .”

„Maar wie zijt gij die zoo spreekt?”

„Wat wilt gij dan?” viel men haar in de rede.

„Wie ik ben? Wat doet het er toe! Als gij, voel ik mij bewogen met het naamloos wee, het ongelukkige lot dezer arme ongelukkigen.

En wat ik w i l? Mijn bedoeling is duidelijk. Ik wensch de lijdende menschheid te helpen, maar wil dit op betere en meer afdoende wijze doen dan men tot dusverre heeft gedaan.

Ik wensch de o o r z a k e n, waardoor de mensch lijdende is, op te sporen en te bestrijden, terwijl men tot heden toe slechts zich heeft bepaald om de g e v o l g e n te verzachten.

Ik wil trachten het den menschen duidelijk te maken dat zij beter doen elkaar ter zijde te staan in alles wat hun heil en bestwil kan bevorderen, dan in deze doellooze moordpartij te volharden.

Zie ik wil hen opwekken om mensch te zijn,

d. w. z. om als redelijke wezens te willen leven.

Ik wil hen opwekken om zich niet langer te leenen tot zulk een afschuwelijk bedrijf, waarvoor wilde volkeren zich zouden schamen. Zonder eenig doel vermoorden en verminken zij elkaar, terwijl hun roeping is elkaar ter zijde te staan".

„Maar er zijn er reeds die gesproken hebben zooals gij spreekt. Men heeft hen uitgejouwd, erger nog, men heeft hen in de gevangenis geworpen", wierp men haar tegen.

„O! ik beweer niet dat de taak waarvoor ik U verzoek mij terzijde te willen staan een gemakkelijke wezen zal. Maar om het even. Eerst dan zal onze arbeid vruchtbaar wezen als wij doen wat wij kunnen, overal waar onze hulp benoodigd is, maar zooals ik reeds zei, wij moeten tevens in de door mij aangegeven richting werkzaam wezen.

Wie in waarheid menschenliefde wil beoefenen, die wacht een dubbel zware taak. Die heeft te steunen, smart en nood te lenigen, in het kort waar geleden wordt is zijn plaats. Doch tevens moet hij des menschengeest trachten te verhelderen, opdat hij de oorzaken leert kennen, waardoor het lijden wat den mensch

bezoekt, ontstaat. En d e z e moeten verwijderd worden. Zoo men deze dubbele taak niet wil aanvaarden, dan is dat gelijk het Danaïdenvat te willen vullen.

Wilt gij mij op deze wijze nu terzijde staan?" vroeg zij hun die zich bij haar bevonden.

„O! zeker, zeker, willen wij dat! riepen zij".

„Welnu, ik dank u in naam der lijdende menschheid. Vervul uw vrijwillig aanvaarde taak naar gaven en naar krachten.

Ik zal de mijne elders voortzetten. Hulp brengende waar het noodig is, zal ik tevens de geest der menschen trachten te verhelderen".

En zij vertrok van daar, haar droevige tocht over het aardrijk vervolgende.

En zij bezocht de ziekenhuizen en hospitalen e. a. oorden, vol verschrikking en ellende.

En zij lenigde de armen zooveel zij kon, gaf voedsel en kleeding aan hen die daaraan behoefte hadden.

Doch hoe meer hulp zij verschafte, hoe grooter het aantal hulpbehoevenden werd.

Toch vergat zij intusschen niet den mensch te onderrichten omtrent de o o r z a k e n waardoor deze ellende ontstond. Zij deed de menschen onderzoeken door welke oorzaken tering, tuber-

culose, pest en andere epidemische ziekte ontstonden en voortwoekerden. Zij deed hem zien de verschrikkelijke ellende en armoe geleden door het grootste gedeelte van het volk, hetgeen bij een rechtvaardiger en verstandiger regeling geheel en al niet behoefde geleden te worden, wanneer ieder naar gave en krachten zou geven en nemen wat hij behoefde.

Door betere voeding, ruimer woning, meer frissche lucht, geen overmatigen arbeid, het achterwege laten van alkohol e. a. geestbedwelmende en lichaam verwoestende z.g.n. genotmiddelen, zal veel leed, dat als gevolg van 'n slechte maatschappelijke regeling te beschouwen is, achterwege blijven.

Een langer en gelukkiger, een meer menschwaardiger leven zou daardoor voor de menschheid aanbreken.

Toch waren er ziekten, kwalen en verschrikkelijke rampen waarvan het den mensch trots alle inspanning en moeite niet gelukken mocht zich te bevrijden. En wanneer de menschen, moedeloos geworden, op de onmacht van haar pogen wezen, wanneer menschen haar zeiden dat er verschillende ziekten waren aan welke de mensch onderworpen was, terwijl de gebreken des ouder-

doms, de vreeselijkste ziekte de krankzinnigheid hem gelijk een spookbeeld bleven dreigen, waartegen niets te doen viel, dan sprak Humanité:

„O, gij kleinmoedige zielen! Zoudt gij dan meenen, dat gij u zonder moeite een paradijs verwerven kunt! Zonder strijd geen overwinning, zonder arbeid niets! En arbeid, arbeid, immer arbeid is de eerste voorwaarde voor alles wat men onderneemt. Spant u in met alle energie waarover gij beschikt op elk gebied en eenmaal zult gij ook over de vele rampen zegevieren, welke nu den mensch zoo teisteren. Klein zijn, dat past u niet, vooral nu niet daar gij eerst pas aan den arbeid zijt getogen.

Doch ik wil u in uwe moeilijke taak terzijde staan. Ziethier, neemt deze l a m p waarvan ik de pit ontstoken heb. Zorgt er voor dat dezelve nimmer uitgaat. Doet als de Persen e. a. vuuraanbidders doen, die door altijd wacht te houden er voor zorgen dat hun vuur niet dooft. Zoolang de mensch de vlam zal zien, zoolang zal hij zelfs bij het vreeselijkste lijden verzachting vinden door het aanstaren dezer vlam. Voedt dezelve telkenmale zoodra zij teekenen van zwakker worden geeft. Haar schijnsel a l l e e n kan den menschen kracht geven om de zwaarste beproe-

vingen te doorstaan en hem in het hevigst lijden schragen. Zonder haar, de hoop, zoo heet deze vlam, zouden vele menschen in het moeras van jammer en ellende verzinken. Wacht nog een oogenblik", vervolgde zij, toen zij zag dat de menschen met het geschenk onder dankbetuigingen zich verwijderen wilde. „Luistert met aandacht. Indien er toch nog menschen gevonden worden, die zelfs dit lieflijk licht, de hoop, moeten derven, die zelfs de flauwste schijn er van moeten missen, reik deze dan namens mij deze drank.

Troost heet hij. Hij is door rede, ervaring en rijp inzicht saamgesteld en zal het lijden der menschheid aanmerkelijk verzachten.

Zoo de mensch de hooge waarde leert begrijpen, welke deze drank voor hem vertegenwoordigt, dan zal hij zeker zijn goede uitwerking niet missen. Bij een juist gebruik zal het hem blijken dat al wat geschiedt, hoe rampzalig ook voor hem de gevolgen mochten wezen, juist zoo wezen moet. Hij zal dat leeren inzien en met verheven kalmte en moed de slagen van het noodlot trotseeren.

Deze troost zal degeen die alle hoop moet missen, verzachting in het lijden brengen.

En zoo hij de hooge waarde der samenstellende

deelen van deze drank zal beseffen, dan zal hij voorzeker hem dubbel weldadig wezen.

Want hij zal erkennen dat er rampen zijn die onafscheidelijk aan ons bestaan verbonden zijn, die onvermijdelijk eens allen moeten treffen. Hij zal erkennen dat, trots alle vorderingen der wetenschap, er toch dingen zijn aan welke de mensch gelijk al wat is, blijft onderworpen. Hij zal inzien dat de groote wet van worden en vergaan op hem even toepasselijk is als op al het hem omringende.

Beseft hij dit, dan zal hij niet versagen doch blijmoedig het leven met al zijn lief en leed leeren beminnen en zich in het onvermijdelijke schikken, hoe hard hem dit ook moge vallen. Zoo hij deze groote waarheid leert inzien, zal hij de schijnbare hardheid van zijn lot beter leeren dragen.

En waar hij gepoogd heeft, alles te doen wat in 's menschen vermogen is om het eenmaal noodzakelijk aan zijn bestaan verbonden leed te lenigen, dan kan er op gewezen worden dat gedaan is wat gedaan kon worden en in 's menschen vermogen lag. De rest ligt boven menschelijke kracht.

A r b e i d t dus onverdroten: onderhoudt de vlam

den *hope* en dient de *troost* door rede, ervaring en rijp inzicht saamgesteld met milde hand toe tot heil der menschheid. Doet thans wat gij hebt te doen".

Na deze woorden verliet de fee de menschen en de aarde: haar rijke gaven der lijdende menschheid achterlatende.